

Innovative Development in Educational Activities

INTERNATIONAL CONFERENCE DEDICATED
TO THE ROLE AND IMPORTANCE OF
INNOVATIVE EDUCATION IN THE
21ST CENTURY 2022/5

ISSN: 2181-3523

22 OCTOBER, 2022 YEAR

International Scientific Conference

openidea.uz

PKP | INDEX

Innovative Development in Educational Activities

“INTERNATIONAL CONFERENCE DEDICATED TO
THE ROLE AND IMPORTANCE OF INNOVATIVE
EDUCATION IN THE 21ST CENTURY 2022/5”

openidea.uz

Languages of publication: o‘zbek, english, русский, қазақ, тоҷик

TASHKENT, UZBEKISTAN

2022/ OCTOBER 22

INGLIZ TILIDA GAP BO‘LAKLARINING AKTUALLASHUVIDA TROPLARNING ISHLATILISHI

Po‘latova O‘g‘ilxon Abduxaliqovna

Izboskan tuman 1-son KHM ingliz tili o‘qituvchisi, Andijon

E-mail: ziynat81@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada ingliz tilida gap bo‘laklarining aktuallashuvida troplarning ishlatilishi xususida so‘z yuritiladi. Masala ustida izlanish olib borgan tadqiqotchilarning qarashlari, ingliz tilida gap bo‘laklarining aktuallashuvida troplarning o‘ziga xos xususiyatlari, so‘zlovchi kommunikativ intensiyasini to‘g‘ri yetkazishda troplarning ishlatilishi tegishli misollar orqali tahlilga tortiladi.

Kalit so‘zlar: troplar, metafora, giperbola, litota, qo‘sh inkor.

THE USE OF TROPES IN THE ACTUALIZATION OF PARTS OF SENTENCE IN ENGLISH

Ugilhon Pulatova

Teacher of English at Izboskan District Professional School №1, Andijan

Abstract: The article deals with the use of tropes in the actualization of parts of sentence in English. The views of the researchers who studied the issue, the specific features of tropes in the actualization of parts of sentence in English, the use of tropes in conveying the communicative intention correctly are analyzed through relevant examples.

Keywords: tropes, metaphor, hyperbole, litotes, double negation.

Troplar ingliz tilida ham, huddi o'zbek tili singari stilistik aktualizatorlar orasida eng ahamiyatli kategoriya sanaladi. Ular xabar mazmunini yana ham boyitish bilan bir qatorda gapning ma'lum bo'lagiga diqqatni osonroq jalb etish va ta'sir doirasini kuchaytirish uchun qo'llanilishi bilan kommunikativ-pragmatik jihatdan e'tiborga molikdir.

Metafora ikki narsa o'rtasidagi o'xshashlikka asoslangan ko'chim bo'lib [1,110], so'zni o'z ma'nosidan ko'chirib, o'z xususiyatlari va ayrim tomonlari bilan shu so'zda ifodalangan narsaga o'xshagan biror predmet yoki hodisani ta'riflash [1,111,] ekanligini avvalgi paragraflarda ta'kidlab o'tdik.

J.Lakoff metafora xususida fikr yuritar ekan, uning insoniyatning har qadamida – nafaqat tilida, balki fikr va faoliyatida mavjud ekanligini ta'kidlaydi. Olim «Bizning odatiy kontseptual tizimimiz metaforik tabiatga ega», – deya baho beradi [2,5].

.....*the very name of love is an apple of discord between us* (Bronte Ch, 223);

Her beauty, her wit, her accomplishments, she may sell to you – but her love is the treasure without money and without price». (Dreiser Th. Sister Carrie, 192)

O'xshatishga ham, huddi metafora kabi stilistik aktualizator sifatida qarash mumkin. Masalan, *his face went as red as a beetroot*, ya'ni «uning yuzi lavlagiday qizarib ketdi» jumlasining rema kulminatsiyasi o'xshatish orqali ifodalanmoqda. Demak, o'xshatish orqali ma'lum kontseptning muayyan belgi-xususiyati kuchaytirib, bo'rttirib ko'rsatiladi. O'xshatishlarda odatda bir predmet yoki tushunchaga tegishli xususiyat boshqa, umuman bog'liq bo'lmagan kategoriyaga tegishli belgi bilan qiyoslanadi [3,169], ya'ni yuqoridagi misolda ham, insonning yuzi sabzavot – lavlagi bilan qiyoslanmoqda. Shuning uchun ham aynan sof o'xshatishlar ko'pincha aktualizator vazifasida kelishi mumkin degan bo'lardik. Agar muayyan kontsept o'ziga bog'liq kategoriya bilan solishtirilsa, rema kulminatsiyasini ko'rsatmasligi ham mumkin, ko'rsatsa-da, logik urg'u yordamida bo'ladi.

Qiyoslang: *He is as tall as his father*, ya'ni «u otasidek baland bo'yli» mazkur jumlasida ota – bola, ya'ni bir kategoriyaga mansub belgi qiyoslanmoqda,

neytral gap sifatida qaralsa, kommunikativ markaz «*tall*», ya'ni «*baland bo'yli*» predikativga tushmoqda, chunki xabar mazmunidan asl maqsad uning novcha ekanligiga fokusni qaratishdir, shuning uchun, bunday o'xshatishlarni sof stilistik vositasida sifatida olmaymiz va aktualizator sifatida qaramaymiz. Sof o'xshatishlarda esa, qiyosni ifodalagan belgi o'xshatishli konstruktsiya bilan birga rema kulminatsiyasini ko'rsatadi, chunki, yuqorida ta'kidlaganimizdek, belgi intensiv ravishda bo'rttirib ko'rsatiladi: *He eats like a horse and drinks like a fish; I slept like a log* va h.k.

Giperbola (mubolag'a), narsa yoki hodisaga xos xususiyatni bo'rttirib, mahobat qilib tasvirlashdir. Obrazni bo'rttirishga shu orqali asarning ta'sir kuchini oshirishga xizmat qiladi [1,110]. Bu xil tasvirda badiiy timsol xususiyatlari yaqqolroq namoyon bo'ladi, o'quvchi ko'zi oldida yorqinroq gavdalanadi:

I am sorry you are going away, as I have not seen you for ages (Wilde O., 168); *It's a million times bullier than pirating* (Twain M. Adv. of T. S., 189).

Giperbola o'quvchi / tinglovchining xabar mazmunida aks etgan voqelikka nisbatan mantiqiy baho berish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu maqsadga fikr va hissiyot dixotomiyasini uyg'otish orqali erishiladi [4,208,]. Giperbola aktuallashtiruvchi vosita sifatida talqin qilinar ekan, uning aksi bo'lmish litotaning ham kommunikativ-pragmatik jihatlarini unutmazlik darkor. Aktual bo'linishda litotaning eng ahamiyatli turlari:

- ma'lum konseptni uning antonimiga inkor formani qo'shish orqali qaysidir darajada «yumshatib», «kichraytirib» ifodalash, masalan: *She is not a queen of beauty* (*U go'zallik malikasi emas*);
- qo'sh inkor shakldagi qurilmalar, masalan: *It's not uncommon to do such things nowadays* (*bugungi kunda bunday narsalarni qilish noodatiy emas*). Mazkur jumla tarkibidagi ikki tomonlama inkor forma orqali ekspressiv tarzda bo'lishlilik hosil qilinmoqda. Inkor yuklamaning to'liq shakli (qisqarmagan shaklda «not» yuklamasiga avtomatik ravishda logik urg'u tushadi) yoki gap tarkibida muayyan inkor so'zning (masalan, inkor ravishlari, olmoshlar va h.k) qo'llanilishining o'ziyoq

remaga ishora beradi, ikki yoki undan ortiq inkorning bir jumla tarkibida mavjudligi esa nafaqat xissiy-ekspressivlikni oshiradi, balki soʻzlovchi / muallifning kommunikativ maqsadi aynan oʻsha inkor formadagi axborot ekanligini koʻrsatadi. Litotaning qoʻsh inkor komponentli turi «not» yuklamasi bilan inkor prefiksli sifat, ravish, «without» predlogi, shuningdek salbiy boʻyoqdorlikka ega boʻlgan soʻzlarning birikuvi orqali hosil qilinadi:

Captain Malone was not unskilled in narrative (Henry O., 440);

The energy which these thoughts provoked was not without result (Dreiser Th. The Genius, 255)

Yuqoridagi misollardan koʻrinib turibdiki, troplardan foydalanish nutqni taʼsirli va jozibali qilish bilan birga, fikrni tinglovchiga tez va oson yetkazish imkoniyatini tugʻdiradi. Ular yordamida hosil qilingan nutq shakllari jarangdor boʻladi, shuning uchun ham, (ogʻzaki nutqda emfatik urgʻu bilan birikib, albatta) kommunikativ markazni shakllantirib beruvchi unsur sifatida qarashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Homidiy H. va boshq. Adabiyotshunoslik terminlari lugʻati. – T.: “Oʻqituvchi”, 1970.
2. Lakoff G., Johnsen M. Metaphors we live by. – London: The University of Chicago Press, 2003.
3. Galperin I.R. English Stylistics. – Moscow: URSS, 1971.

PEDAGOGICAL COMMUNICATION AND ITS IMPORTANCE IN HIGHER EDUCATION

Ziyodullayeva Nafosat Tulkin qizi

Student of Navoi State Pedagogical Institute

E-mail: nafosatziyodullayeva31@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilarining professor-o'qituvchilarning talabalar bilan o'quv-tarbiya jarayonida samarali faoliyat yuritishi yuzasidan fikr-mulohazalari asosida taklif va tavsiyalar berilgan. Unda muloqot madaniyatining pedagogik shartlari ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, muloqot madaniyati, jamiyat, taraqqiyot, ta'lim jarayoni.

Abstract: The article offers suggestions and recommendations based on the opinions of professors from higher education institutions regarding the activities of professors and teachers that are effective in the educational process with students. It also discusses the pedagogical conditions of the communication culture.

Keywords: Education system, communication culture, society, development, learning process.

One of the biggest trends in the globe today is the understanding that the state of education and the education of the state's inhabitants are essential to the progressive growth of society and the resolution of its issues. Many states today place a high priority on the development, modernization, and enhancement of the educational system at all levels. Changes in the system of vocational training, where the concept of needing to look out new reserves of training and education of the person - an active participant in society transformation - is present, are given a specific position in the reformation processes of a modern educational system. The issue of modernizing an education system, which is intimately related to the

development of a competitive labor resource, has recently received special prominence.

In actuality, communication and social needs are manifestations of the spiritual and spiritual foundation of human activity. In a sense, social and economic elements like need and interest, which seem to be the foundation of people's motivation for their actions, also lead to the emergence of their purposeful ideas. It significantly affects how interpersonal relationships and communication culture are formed. As a result, among all interpersonal activities, communication stands out as being the most important since it meets two of a person's most fundamental needs: the need to be a part of society and the need to view oneself as an individual. Because of this, everyone has unparalleled significance.

Dealing with students takes up a significant portion of a teacher's duties as a pedagogue. The student has little experience or expertise of dealing with people during this procedure. Due to his responsibility for the preparation and rearing of the next generation, the teacher plays a personal role in the pedagogical process. The guidelines of universal and national traditions are taught to students during the teaching and learning process. Students typically learn manners and communication techniques from teachers. Without a doubt, a teacher will serve as a student's lifetime role model and inspiration.

The main one that regulates the communication between the teacher and the student one of the requirements is a fair and just assessment of the student's behavior, behavior, and the work done by the student. As part of the dialogue process, the teacher is required to uphold a number of standards:

- In the course of his work, the teacher respects each student's dignity as a human being and trusts him;
- To be kind and caring to the student, share both his joys and worries;
- Separately in the dialogue process with students, it is necessary to maintain pedagogical tact in any situation approach.

Priority tasks arising from the requirements of all regulatory documents and the Law on Education are carried out by students of higher education institutions, pedagogical staff of educational institutions, and professors. Therefore, in order for pedagogical staff to protect their professional competence, honor and dignity:

- Strictly observe the rules of etiquette, protect the dignity of the teacher-student personality;
- Educating students in the spirit of independent thinking, acquiring knowledge, respect for work, laws, parents, spiritual, historical, cultural, national and universal human values, careful attitude to the environment, exemplary activities and personal examples they should pay attention to universal moral rules, truth, justice, patriotism, goodness and other good qualities.

The development of a perfect individual through training and education yields pedagogical skill. The notion of a perfect person has both a national and worldwide substance and value. It is a noble notion that embodies the pinnacle of a person's spiritual and material perfection and always inspires him to do right. Our country has always had the lofty aim of creating a perfect individual. Human dignity should be the guiding principle in pedagogical communication, and moral principles like forthrightness, honesty, trust, selflessness, kindness, care, thankfulness, and fidelity to the truth play a significant part in effective communication.

References:

1. Burkhanova M.G. (2021). Socio-philosophical look of a cultural man. ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (104), 422-425. <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2021.02.94.6> Doi:
2. Fyerbyerman "Ilg'or pedagogik texnologiya T. 2000-y
3. M.Ochilova, N.Ochilova "Oliy pedagogika" T. 2008-y
4. N. Azizxadjayeva "Pedagogik texnologiya" T. 2001-y
5. O'. Asqarova "Pedagogika" T. 2008-y

BOSHLANG'ICH SINFLARDA XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

Normatova Mavlyuda Mansurovna

Jizzax viloyati, Sh.Rashidov tumani 23-umumta'lim maktabi o'qituvchisi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada o'rta umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida ingliz tilini o'qitish jarayoni, xorijiy tilni o'rganishda og'zaki nutq (gapirish va tinglab tushunish), o'qish malakalarini shakllantirishda muhim o'rin egallashi, uning xususiyatlari, zamonaviy ped-texnologiyalar haqida so'z boradi.*

***Kalit so'zlar:** Tilshunoslik, innovatsiya, metod, keyslar, ta'lim texnologiyalari.*

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN PRIMARY CLASSES

***Annotation:** In this article, the process of teaching English in the primary grades of general secondary schools, oral speech (speaking and listening comprehension) in learning a foreign language, the important place it plays in the formation of reading skills, its characteristics, modern ped-technologies are mentioned.*

***Key words:** Linguistics, innovation, method, cases, educational technologies.*

Darhaqiqat, bugungi taraqqiyot har bir o'qituvchidan o'ziga xos ijodkorlik, malaka va tajribani taqozo etmoqda. Bu o'z navbatida xorijiy tillar fani o'qituvchilari zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2021 yil 19 maydagi PQ-5117-son "O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarorini tizimli amalga oshirish maqsadida boshlang'ich sinflarda xorijiy tilni o'quvchilarga o'rgatishdan maqsad ularning shu

tilda soʻzlash, yozish, tinglab va oʻqib tushunish kabi koʻnikmalarni shakllantirish bilan bir qatorda bolalarning tafakkuri, muloqot madaniyati, bilim olishga qiziqishi, faollik, mustaqillik, mahnatsevarlik, qiziquvchanlikni uygʻotishga qaratiladi. Bolalarning aqliy va nutqiy qobiliyatini muvaffaqiyatli oʻstirish kelgusida fanlarni puxta oʻzlashtirishga imkoniyat yaratadi. Oʻquvchilarda chet tili orqali mustaqil va ijodiy fikrlash koʻnikmalarini shakllantirishda ilgʻor pedagogik texnologiyalar oʻziga xos ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda oʻqituvchiga qoʻyiladigan muhim talablardan biri ham ilgʻor pedagogic texnologiyalar bilan tanishish, amalda qoʻllash va shular orqali bolalarni mustaqil fikrlashga oʻrgatishdan iborat. Uzluksiz taʼlim tizimining hamma boʻgʻinlarida ham oʻqituvchi dars jarayonida noanʼanaviy darslarda pedagogik texnologiyalardan foydalanadi, lekin boshlangʻich sinflarda xorijiy tillarni oʻquvchilarga oʻrgatishda xorijiy til oʻqituvchisi oʻquvchilarning psixologik, pedagogik va fiziologik rivojlanish qoidalarini bilib, oʻrganib darsning maqsad va mazmunidan kelib chiqib, pedagogik texnologiyalarni darsda qoʻllash maqsadga muvofiqdir.

Oʻqituvchi dars jarayonida pedagogik texnologiyalarni ishlatishda quyidagilarga eʼtibor berishi lozim:

- oʻquvchilar ongida muayyan mavzu asosida yangi tushunchalarni hosil qilish;
- yangi mavzuga oid qoida, atamalar mohiyatini ochib berish;
- yangi mavzuni oʻtilgan mavzular bilan izchillikda yetkazish;
- oʻquvchilarning fikrlash darajasini rivojlantirib borish;
- taʼlimiy oʻyinlarning izchilligi, xilma xilligi va qiziqarli boʻlishiga erishish;
- shu mashgʻulotning oʻzida yangi bilim asosida shakllangan koʻnikmalarini tekshirib borish;
- oʻquvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish;
- dars jarayonida oʻquvchilar ishtirokini kuchaytirib borish.

Demak, shuni taʼkidlash kerakki, kelajagamiz boʻlgan yoshlarning erkin fikrlovchi, barkamol shaxs boʻlib shakllanishi uchun ularni har tomonlama

rivojlantirish zarur. Jumladan, xorijiy tillarni o'rganish darajalari mazkur maqsadni amalga oshirishda o'quvchilarning psixologik, jismoniy va ijtimoiy jihatlarini o'rganib, o'zlarini erkin tutishi va fikrini mustaqil ifodalashda to'siq bo'ladigan salbiy psixologik holatlarni aniqlash va bartaraf etishda qo'llanilishi lozim. Demak, boshlang'ich sinflarda ta'lim oladigan o'quvchilarning o'ziga xos bir qator muammolari mavjud. O'qituvchi ham pedagog, ham psixolog bo'lib qolmasdan, ular bilan ishlash texnikasini ham bilishi lozim.

Yuqoridagi maqsaddan kelib chiqib, bugungi kunda xorijiy tillarni o'qitish DTSda ko'rsatilgan «A» bosqich, ya'ni boshlang'ich sinflarni o'z ichiga oladi. Demak, xorijiy til o'qituvchisi 1-2-3-4-sinflarda ta'lim jarayonida qanchalik ustalik bilan pedagogic texnologiyalardan o'z o'rnida, maqsadli foydalansa, dars samaradorligi yuqori bo'ladi.

Bugungi har bir fan o'qituvchisi o'z fanining xususiyatidan kelib chiqib, ta'lim jarayonida turli interfaol usullardan foydalanmoqda. Bizning yo'nalishimizning maqsadi boshqa fanlardan farqli ravishda noan'anaviy darslarda pedagogik texnologiyalarning turli interaktiv usullaridan foydalanib, kichik yoshdagi o'quvchilarni erkin fikrlashga tayyorlashdir. Davlat ta'lim standartida har bir sinf uchun, masalan, 1-sinf uchun 200 ta, 2-sinf uchun 250 ta so'z va iboralarni o'rgatish maqsadi qo'yiladi, demak, xorijiy til o'qituvchisi pedagogik texnologiyalar asosida yuqorida ta'kidlangan maqsadlarni amalga oshirishi ko'zda tutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе/Под ред. А.А.Миролюбова, И.В.Рахманова, В.С.Сетлин. – М.: Просвещение, 1967. – 450 с.
2. Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi. Chet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik. –T.: O'qituvchi, 1996. –368 b.
3. Джусупов М. Лингводидактика и методика в полинаучной системе языкового образования // Русский язык. 2009. № 2. -С.37-41.

4. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.
5. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.
6. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.
7. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.

ТЕХНОГЕННЫЕ ОТХОДЫ - НОВЫЙ ИСТОЧНИК СЫРЬЯ ЦВЕТНЫХ, БЛАГОРОДНЫХ, РЕДКИХ И ТОКСИЧНЫХ МЕТАЛЛОВ

Хакимов К.Ж.

Заведующий кафедрой нефтегазовое и горное дело
Термезский инженерно-технологический институт

Соатов Б.Ш.

ассистент кафедрой нефтегазовое и горное дело
Термезский инженерно-технологический институт

E-mail: soatovbekzod626@gmail.com

Annotatsiya: Olmaliq tumanida konchilik sanoat rivojlanishi va ekspluatatsiya qilinadigan konlar uchun aniqlangan zaxiralarga qo'shimcha ravishda an'anaviy bo'lmagan resurslar ham mavjud-mis molibden, qo'rg'oshin-rux va oltin chiqindilarini boyitish va metallurgiyada qayta ishlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: zaxira, chiqindi, boyitish, oltin, ishlab chiqarish, molibden, natija, ruda, quduq, metal.

Abstract: In addition to the identified reserves for mining industrial development and exploited mines, there are also non-traditional resources - copper, molybdenum, lead-zinc and gold - focused on beneficiation and metallurgical processing of waste in Olmalyk district.

Key words: reserve, waste, beneficiation, gold, production, molybdenum, output, ore, well, metal.

В Алмалыкском горнорудном районе кроме запасов, выявленных для промышленного освоения и эксплуатируемых месторождений, имеются также и не традиционные ресурсы - отходы обогащения и металлургического передела медномолибденовых, свинцово-цинковых и золоторудных месторождений.

Техногенные отходы (месторождения) горного, обоганительного и металлургического производства представлены отвальными материнскими первичными забалансовыми сульфидными рудами и продуктами их окисления (балансовые, и забалансовые смешанные и окисленные руды), хвостами обогащения медномолибденовых и свинцовых руд: шлаками; коками металлургического производства и др., которые заскладированы на ОАО Алмалыкском горно-металлургическом комбинате (АГМК) [1-5].

Характерной особенностью данного вида сырья является его легкодоступность, все техногенные руды находятся на поверхности и залегают компактно и соответственно не требуют больших затрат на добычу; т. е. отпадает самый трудоемкий и дорогостоящий процесс - дезинтеграция и извлечение пород содержащие руды из монолитного массива (проходка буровзрывных скважин, взрывание и экскавация пород). Наличие в них высоких остаточных содержаний металлов и близость развитой инфраструктуры по добыче и переработке руд является весьма привлекательной.

Поэтому вовлечение в производство техногенных отходов имеет необходимую реальность. Общее количество не востребуемых техногенных отходов на АГМК более 1 млрд тонн, которые занимают значительные площади.

В результате минералого-технологического картирования выше перечисленных объектов техногенных отходов, по профилям были отобраны сотни проб для изучения химического состава, распределения цветных, благородных, редких и др., а также токсичных металлов и форм их нахождения.

В результате минералогических и аналитических исследований в техногенных отходах установлены значительные концентрации цветных, благородных, редких и токсичных металлов (табл. 1).

Т а б л и ц а 1

Среднее содержание элементов и их кларки концентраций в техногенных отходах медного и цинкового производства АГМК.

Элемент, г/т	Кек цинкового завода	КК	Шлак медного производства	кк	Пыль горного-металлургического производства	КК	Кларк элемента, г/т
Fe	550000	11.1	51000	10.9	120000	2.5	46500
Cr	1000	12	389	4.7	155	2	83
Mn	13600	13.6	1900	1.9	1500	1.5	1000
Ti	30000	6.6	3678	0.8	6000	1.3	4500
V	140	1.7	2560	28.4	120	1.3	90
S	95800	204	21800	46	24000	51	470
Cu	23600	500	20200	430	1200	26	47
Mo	150	136	790	718	22	20	1.1
Zn	23700	273	5284	63.6	700	8.4	83
Pb	13300	831	4110	256	900	60	16
Ni	180	3.1	1050	18	85	1.4	58
Co	120	7.0	747	41	80	4.4	18
Au	7000	3813	777	498	900	530	1.7
Sb	800	1600	763	1526	35	70	0.5
Au	3.5	804	4.34	1009	3.1	721	0.0043
Ag	588	841000	4.09	587	9.2	1300	0.007
ΣЭПГ	0.7	700	0.87	870	0.25	250	0.001
Re	0.08	46	0.017	24	0.08	114	0.0017
Se	80	1600	2.41	48	7.0	140	0.05
Te	16	2100	1.29	185	2.5	355	0.007
Cd	12	92	17.3	133	14	1080	0.013
In	2	9	4.9	20	0.40	2	0.25
Hg	17	204	0.59	7	5.0	60.2	0.083
Ti	—	—	0.61	0.6	2.0	2	1.0
Bi	30	4285	40	5714	4.3	477	0.007
Ga	99	5.2	8.16	0.4	13.6	0.7	19
Ge	—	—	1.98	1.4	2.0	1.5	1.4
W	67	32	17	13	61	47	1.3
Sn	180	72	37.3	15	28	11.2	2.5
ΣTR	205	1.2	220	1.4	2.25	1.4	168
Количество	250		350		50		

Техногенные отходы являются геохимической системой, где происходит рассеяние одних металлов и концентрация других, которое зависит от геохимических свойств металлов и свойств самой системы. Отсюда следует, что техногенные отходы являются геохимической системой, которая характеризуется определением уровня среднего содержания металла и может быть описана соответствующим кларком.

Местом скопления и концентрации элементов является геохимический концентр (ГК) - продукт механических, химических реакций и концентрацией элементов, образованный отработкой и переработкой первичных руд и в дальнейшем в местах дислокации подверженные различными процессами выветривания и окисления, за счет атмосферных осадков, поверхностных и подземных вод. За основу выделения берется расчетный кларк концентраций (КК). Эта величина отражает экономическое понятие и носит объективное научное представление о техногенных отходах.

ЛИТЕРАТУРА

- 1.Каширский С. А., Туресебеков А. Х. Сырьевая база Алмалыкского горнометаллургического комбината // Горный журнал, 1999. № 4. С. 1-5.
- 2.Туресебеков А. Х. Суперкрупные техногенные месторождения меди, благородных и редких металлов Алмалыкского рудного района (Узбекистан) // Геология и минеральные ресурсы, 2008. № 4. С. 30-35.
- 3.Туресебеков А. Х., Шарипов Х. и др. Минералогия и геохимия высококомплексных техногенных отходов Узбекистана // Материалы всеросс. конф. «Минералы и минералообразование в природных и техногенных процессах». Уфа: Башкирская МО, 2009.
- 4.Туресебеков А. Х. и др. Технологическая минералогия месторождения Большой Кальмакыр. Т.: ГП «НИИМР», 2012. 107 с.
- 5.Туресебеков А. Х., Алабергенов Р. Д., Шарипов Х. Т. Клинкеры и шлаки цветной металлургии Узбекистана: минералогия и геохимия // Материалы

международ. конф. «Ресурсосбережения и охрана окружающей среды при обогащении и переработке минерального сырья». СПб., 2016. С. 441-443.

6. Complex Processing Of Lead-Containing Technogenic Waste From Mining And Metallurgical Industries In The Urals /K.D. Khakimov, U.K. Eshonqulov, T.S. Amanov, A.A. Umirzoqov // The American Journal of Engineering And Technology «IMPACT FACTOR». – 2020. – № 5. – P. 32.

7. Техногенные отходы – перспективное сырье для металлургии Узбекистана в оценке отвальных хвостов фильтрации медно-молибденовых руд // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. Хакимов К.Ж. Қаямов О.А. Эшонқулов У.Х.[и др.]. 2020. 12(81).

ПРЕИМУЩЕСТВА И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЕ

Ш.Х.Шокиров,

студент Каршинского филиала ТУИТ им. Мухаммада аль-Хорезми,

shoxruxshokirov9@gmail.com

Ш.Т.Турамурадов,

студент Каршинского филиала ТУИТ им. Мухаммада аль-Хорезми,

turamuradovshodmon6303@gmail.com

Аннотация. В этой статье написано о важности искусственного интеллекта во многих сферах. Кроме того, там также упоминается много дат его разведывательных приложений, таких как. Распознавание речи, компьютерное зрение, обслуживание клиентов, рекомендательные системы, автоматическая торговля акциями.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, приложения, распознавание речи, компьютерное зрение, обслуживание клиентов, рекомендательные системы, автоматизированная торговля акциями.

Адаптация и инновации чрезвычайно важны для обрабатывающей промышленности. Это развитие должно привести к ремонт пригодному производству с использованием новых технологий. Для поддержки устойчивого развития интеллектуальное производство требует глобальных перспектив применения технологий интеллектуального производства. В связи с этим, благодаря интенсивным исследовательским усилиям в области искусственного интеллекта (ИИ), ряд методов, основанных на ИИ, таких как машинное обучение, уже хорошо известны в отрасли для достижения

устойчивого производства. “Искусственный Интеллект - это наука и инженерная область, занимающаяся теорией и практикой разработки систем, которые проявляют характеристики, которые мы ассоциируем с интеллектом в человеческом поведении” [1].

Искусственный интеллект (ИИ) - это научно-техническая область, занимающаяся теорией и практикой разработки систем, демонстрирующих характеристики, которые мы ассоциируем с интеллектом в человеческом поведении, такие как осведомленность, обработка естественного языка, решение проблем и планирование, обучение и адаптация, а также воздействие на окружающую среду. Эта научная цель непосредственно поддерживает несколько инженерных целей, таких как разработка интеллектуальных агентов, формализация знаний и механизация рассуждений во всех областях человеческих усилий, создание рабочих с компьютерами так же просто, как работать с людьми, и разрабатывать человеко-машинные системы, которые используют взаимодополняемость индивидуального и автоматизированного мышления.

Искусственный интеллект - это очень широкая междисциплинарная отрасль, которая имеет корни и взаимосвязана со многими областями, не только со всеми вычислительными дисциплинами, но и с математикой, лингвистикой, философией, психологией, неврологией, экономикой, машиностроением, статистикой, теорией управления, кибернетикой и многими другими. Она приняла многие концепции и методы из этих областей, но также внесла свой вклад.

В то время как некоторые из разработанных систем, такие как эксперт или система планирования, могут быть списаны как чистые приложения ИИ, большинство систем ИИ совершенствуются как компоненты сложных приложений, к которым они добавляют интеллект несколькими способами, например, позволяя им рассуждать со знанием, обрабатывать естественный язык, или приобрести и приспособиться.

Исследователи искусственного интеллекта исследуют мощные методы в своем стремлении реализовать интеллектуальное поведение. Однако эти методы неизбежны и являются искусственным интеллектом, когда они достигают массового использования. Наши изученные примеры включают разделение времени, символические языки программирования (например, Lisp, Prolog и Scheme), символические математические системы (например, Mathematica), графические пользовательские интерфейсы, компьютерные игры, объектно-ориентированное программирование, персональный компьютер, электронную почту, гипертекст и даже программные агенты [2].

Приложения для искусственного интеллекта. В настоящее время существует несколько реальных применений систем искусственного интеллекта. В этой статье мы подчеркнули ниже некоторые примеры наиболее распространенных:

- **Распознавание речи:** Он также известен как автоматическое распознавание речи (ASR), компьютерное распознавание речи или преобразование речи в текст, и это возможность, которая использует обработку естественного языка (НЛП) для обработки человеческой речи в письменном формате. Многие мобильные устройства интегрируют распознавание речи в свои системы для проведения голосового поиска - например, Siri - обеспечивая большую доступность текстовых сообщений [4].

- **Служба поддержки:** в сети [виртуальные агенты](#) меняются человеческие агенты на пути клиента. Они отвечают на часто задаваемые вопросы (часто задаваемые вопросы) по таким темам, как доставка, или предоставляют модифицированные советы, кросс-продажи продуктов или предложения размеров для пользователей, меняя наше представление о встрече с клиентами на веб-сайтах и платформах социальных сетей. Примеры содержат боты обмена сообщениями на сайтах электронной коммерции с [виртуальные агенты](#), приложения для обмена сообщениями, такие как Slack и Facebook

Messenger, а также задачи, обычно выполняемые виртуальными помощниками и ГОЛОСОВОЙ помощники.

- **Компьютерное зрение:** Эта технология искусственного интеллекта позволяет компьютерам и системам получать красноречивую информацию из цифровых изображений, видео и других визуальных входов, и на основе этих входов они могут принимать меры. Этот навык давать рекомендации отличает его от задач распознавания изображений. Компьютерное зрение, основанное на сверточных нейронных сетях, находит применение в области фото маркировки в социальных сетях, радиологической визуализации в здравоохранении и самостоятельного вождения автомобилей в автомобильной промышленности.

- **Рекомендательные механизмы:** Используя информацию о прошлом поведении потребителей, алгоритмы искусственного интеллекта могут помочь обнаружить тенденции данных, которые могут быть использованы для разработки более эффективных стратегий кросс-продаж. Это используется для предоставления соответствующих дополнительных рекомендаций клиентам в процессе оформления заказа для интернет-магазинов.

- **Автоматизированная торговля акциями:** Высокочастотные торговые платформы, управляемые искусственным интеллектом, предназначенные для оптимизации обычных портфелей, совершают тысячи или даже миллионы сделок в день без вмешательства человека.

Из вышесказанного можно сделать вывод, что искусственный интеллект может быть использован в распознавании речи, компьютерном зрении, обслуживании клиентов, рекомендательных системах, автоматической торговле акциями, и с его помощью мы можем построить множество программ.

Список источников:

1. Raffaele Cioffi & Marta Travaglioni & Giuseppina Piscitelli & Antonella Petrillo & Fabio De Felice, 2020. [Устойчивость](#), MDPI, vol. 12(2), стр. 1-26, январь.
2. Gupta, N.A. Literature Survey on Artificial Intelligence. 2017. Available online: <https://www.ijert.org/research/a-literature-survey-on-artificial-intelligence-IJERTCONV5IS19015.pdf> (accessed on 7 January 2020).
3. Turing A. Computing machinery and intelligence. Mind 1950, 59:433-460.
4. <https://www.ibm.com/cloud/learn/what-is-artificial-intelligence>

МАҚСУД ШАЙХЗОДА – МАНГУЛИККА ДАХЛДОР МУТАФАККИР

Розиков Далер Дониёр ўғли,

Курилиш Мухандислиги факультети талабаси,
Тошкент давлат транспорт университети

Исломов Акбар Садуллоевич,

Курилиш Мухандислиги факультети тьютори,
Тошкент давлат транспорт университети

Аннотация. Ўзбек ҳамда Озарбайжон халқларининг атоқли қалам устаси Мақсуд Шайхзода Шарқ шеърятининг мумтоз жанрларида асарлар ёзди. Шайхзода асарлари қардош халқлар ва хорижий тилларга таржима қилинган. Шоир таржима жараёнида қардош халқлар ва жаҳон адабиёти классикларининг маҳорат мактабидан таълим олди, илғор анъаналарини ўзида мужассамлаштирган шеърлар ёзди. Шоирнинг адабиёт соҳасидаги хизматлари шўро ҳукумати томонидан тақдирланган. Мақолада шу тўғрида сўз боради.

Калит сўзлар: ижодкор, шеърят, таржима, бадий адабиёт, шоир, публицист, халқ, узбек, серкирра.

Annotation. Maksud Sheikhzadeh, an outstanding master of the Uzbek and Azerbaijani People, wrote works in classical genres of Oriental poetry. His works are translated into fraternal peoples and foreign languages. In the process of translation, the poet received education from the master School of the fraternal peoples and classics of world literature, wrote poems embodying his progressive traditions. The poet's services in the field of literature were awarded by the government. Maksud Sheikhzadeh, one of the poets of the tribune of Uzbek literature, lives forever in the hearts of our people with his works of wisdom rich in philosophical thoughts.

Keywords: creativity, poetry, translation, fiction, poet, publicist, people, uzbek, multilateral.

Ўзбек адабиётининг XX асрдаги улкан вакилларида бири, икки халк: ўзбек ва озарбайжон халқларининг фарзанди Мақсуд Маъсум ўғли Шайхзода 1908 йили Озарбайжоннинг Агдаш (Октош) шаҳрида зиёли оиласида туғилган. Отаси Маъсумбекнинг касби шифокорлик бўлиб, шеъриятни ниҳоятда севган, фарзандларига ҳам адабиётга муҳаббат туйғусини сингдирган инсон эди. Онаси Фотимахоним ҳам зиёли аёл бўлганлар.

1928 йил у хурфикрлиги, яъни Озарбайжонни мустақил давлатга айлантириш ҳақидаги эркин фикрлари учун айбланиб, миллий зиёлиларига бўлган таъқиблари бошланиши билан Мақсуд Шайхзода Тошкентга сургун қилинди. Шу даврдан бошлаб то умрининг сўнгига қадар Шайхзоданинг ҳаёти Ўзбекистон билан боғланади. 1935-1938 йилларда тил ва адабиёт институтида илмий ходим бўлиб ишлаган, 1938 йилдан ҳаётининг сўнгигача Низомий номи Тошкент давлат педагогика институти “Ўзбек мумтоз адабиёти” кафедрасида ўқитувчи бўлиб ишлайди. Низомий номидаги ТДПУ декани ва ўзбек адабиёти кафедраси мудири лавозимларида ишлаган.

Шоирнинг ижоди 40 йилларда, Иккинчи жаҳон уруши даврларида авж пардаларга кўтарилди. Инсониятга таҳдид солаётган фашизмни йўқ қилиш, тирикликни, шон-у шарафни, тинчликни сақлаш, халқни руҳан енгилмасликка, матонатга даъват этиш шоирнинг шу йиллари чоп этилган «Кураш нечун», «Жанг ва кўшик», «Капитан Гастелло», «Кўнгил дейдики» каби тўпламларининг бош мавзуси бўлди. 1944 йилда Шайхзода ижодининг яна бир мумтоз намунаси «Жалолиддин Мангуберди» тарихий драмаси яратилди. XIII асрларда Чингизхон кўшинлари ўлкамизни босиб олмоқчи бўлганида, халқимизнинг мард ўғлонларидан Жалолиддин Мангуберди душманга қарши кураш олиб боради. Ўз ватани мустақиллигини сақлаш учун мардонавор туриб жанг қилади. Мана шу тарихий шахс сиймоси ва шонли ўтмиш саҳифаларини бадиий ҳаққонийлик билан тасвирлаш 1944 йилда ёзилган «Жалолиддин Мангуберди» драмасининг муваффақиятини таъминлади. Муаллиф ҳаётлик чоғида, бу асар тўлиғича чоп қилинмаган. Илк бор ўзбек тилида драматург

вафотидан 21 йил ўтгач, 1988 йили тўлиқ ҳолатда босмадан чиқди. Пьеса Ҳамза номидаги ўзбек давлат академик драма театрида (ҳозирги Ўзбек Миллий академик драма театри) сахналаштирилган. Ботир лашкарбоши Жалолиддин сиймосини сахнага буюк актёр Шукур Бурҳонов олиб чиқди.

Ўзбек адабиёти хазинасида чинакам бой мерос қолдирган таржима фаолиятида Шайхзода манфаатларининг тўлиқ бўлмаган доирасидир. Бу бойликлардан бири Шекспирнинг "Ҳамлет" фожеаси бўлиб, у ўттизинчи йилларда қайта кўриб чиқилган ва шеърий ва фалсафий кайфиятнинг улуғворлиги билан таржимани бошлаган. Бу қирқинчи йилларда содир бўлди, таржимон бу ўта масъулиятли вазифани енгиш учун етук имкониятларни ҳис қилганди. Шундай қилиб, 1948 йилда яъни 12 йилдан сўнг, яъни "Ҳамлет" фожеасининг биринчи таржимаси пайдо бўлди. 1960 йилда қайта ишланиб, Шайхзоданинг Шекспирнинг бу боқий ижодига нисбатан юксак масъулиятли муносабатини яққол кўрсатиб турибди.

Шайхзода - "Мирзо Улуғбек" боқий фожеа муаллифи. У Шекспирнинг "Ҳамлет", "Кинг Леар", "Ромео ва Жулиетта" асарларининг таъсири остида ёзилган бўлиб, у қуйидагиларни таъкидлаш имконини беради: Шайхзоданинг инглиз тилидаги "театр худоси" асарлари устида ишлаши у учун катта ижодий мактаб бўлган. Бу асар ўзбек драматургияси ривожига жуда катта ўрин тутган пьесади.

Шундай қилиб, М. Шайхзода унга яқин бўлган нарсаларни таржима қилиб, унинг дунёқараши, ижодий қиёфаси билан ҳамоҳанг эди. Шеърий санъатнинг монументал асарлари, унинг ажойиб истеъдодидир. Ўзбек шеъриятида Шарқ ва Ғарбнинг буюк дурдоналари қайта тикланди ва ҳозирги кунда тўлақонли овоз берилиб, миллий адабиётимизнинг тўлақонли бойлигидир. Икки юрт ўғлони шоир, драматург, таржимон, публицист, олим, педагог Мақсуд Шайхзода ўзбек маданияти ривожига қўшган ҳиссаси билан мангуликка дахлдор шахсдир.

Адабиётлар:

1. «Тошкент» энциклопедияси. 2009 й.
2. Зокиров М. Мақсуд Шайхзода: адабий-танкидий очерк. – Тошкент, 1969.
3. Шомансур Ю. Шайхзода – бунёдкор шоир. – Тошкент, 1972.
4. Мақсуд Шайхзода. Ziyonet.uz. 2013.
5. <https://saviya.uz>
6. М.М. Деҳқонов, Р.С. Абдуллаева, А.Р. Сотволдиев Адиб болалиги ёхуд Шайхзода сийратига назар, Scientific progress, Тошкент, 2021.

HAR QANDAY RUHIY YOKI JISMONIY NUQSONDA HAM TARAQQIYOT DAVOM ETADI

Abdullayeva Halimaxon Botirali qizi

Qo‘qon Davlat Pedagogika Instituti

E-mail: abdullayevahalimaxon@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada yurtimizda imkoniyati cheklangan bolalar ta‘limida olib borilayotgan ishlar, ular yuzasidan mavjud muammolar va yutuqlar hamda imkoniyati cheklangan bolalarni sog‘lom bolalar bilan birgalikda ta‘lim olishlari uchun yaratilgan shart-sharoitlar, inklyuziv ta‘limni shakllantirishdagi istiqbol rejalar ifodalangan. Shuningdek maqolada mazkur yo‘nalish bo‘yicha muallif tomonidan shakllantirilgan taklif va tavsiyalar o‘z ifodasini topgan.

Kalit so‘zlar: maxsus pedagogika, surdopedagog, tiflopedagog, inklyuziv ta‘lim, ratifikatsiya, UNICEF.

EVEN WITH ANY MENTAL OR PHYSICAL DISABILITY, PROGRESS CONTINUES

Abstract: This article describes the work carried out in the education of children with disabilities in our country, the existing problems and achievements related to them, the conditions created for the education of children with disabilities together with healthy children, and future plans for the formation of inclusive education. The article also contains suggestions and recommendations formulated by the author in this direction.

Key words: special pedagogy, deaf pedagogue, inclusive education, ratification, UNICEF

Ular ham bizning farzandimiz!

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son farmoniga O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirish, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirish hamda ularga ko‘rsatiladigan ta’lim xizmatlarini yaxshilash maqsadida bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda. Bularning barchasi o‘tib kelayotgan yosh avlodni sifatli ta’lim va tarbiya olishiga qaratilgan.

Bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat’i nazar, ularning barchasiga sifatli ta’lim taqdim etilishi kerak, ho‘sh bu borada bizning faoliyatimiz qay darajada?

UNICEF inklyuziv ta’limni O‘zbekiston tizimiga kiritish masalalari bilan shug‘ullanadi. Inklyuziv ta’limni vazifasi bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat’i nazar ularning barchasiga sifatli ta’lim taqdim etishdan iborat. Shu bilan birga, inklyuziv ta’lim tamoyili imkoniyati cheklangan bolalar ijobiy ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga ega bo‘lishlari uchun oilada yashashlari va o‘z tengdoshlari bilan birga oddiy maktabda bilim olishlari lozimligini nazarda tutadi. Inklyuziv ta’lim tizimi nogironlar aravachasidagi bola atrofda joylashgan har qanday maktabda ta’lim olishi, o‘zlashtirishda qiynalayotgan bo‘lsa, o‘qish va yozishga o‘rganish uchun maxsus yordamga ega bo‘lishi, darslarga qatnamay qo‘ygan bolaga esa maktabga qaytishi uchun tegishli yordam ko‘rsatilishini kafolatlaydi.

Yutuqlarimiz:

- UNICEF Xalq ta’limi vazirining defektolog va psixologlarning inklyuziv ta’limdagi roli to‘g‘risidagi nizomlar loyihalarini ishlab chiqishga ko‘maklashdi;
- UNICEF ning ko‘magi inklyuziv ta’lim bo‘yicha 5 yillik ish rejasi ta’lim sohasining umumiy rejasiga kiritilishini ta’minladi.

Istiqboldagi rejalar:

- tanlab olingan mintaqalarda inklyuziv ta’lim uslublarini tajriba sifatida joriy etish uchun Xalq ta’limi vazirligiga texnik yordam ko‘rsatish;

-maktabga qatnamaydigan yoki shunday xatarga uchrayotgan bolalarga alohida e'tibor qaratadigan viloyat bolalar rivojlanish markazlarida tegishli o'quv dasturlarini joriy etish;

-o'qituvchilar, ota-onalar va o'quvchilar uchun mo'ljallangan va imkoniyati cheklangan bolalar oddiy maktablarda bilim olishlari mumkin bo'lishiga qaratilgan alohida dasturlarni "Speshial Olimpiks" ko'magida O'zbekistonda tajriba sifatida joriy etish.

Inklyuziv ta'lim uchun 5 yillik reja:

Jamiyat va maktablar imkoniyati cheklangan bolalarni qabul qilishga tayyormi?

O'zbekistonda umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'lim joriy etish reja qilinmoqda. Keyingi o'quv yilidan boshlab alohida ta'limga ehtiyoji bor bolalarning 24 foizi, 2025-yilgacha esa 40 foizi odatiy maktablarga jalb qilinishi kutilmoqda. Inklyuziv ta'lim bilan bog'liq qator muammolar va xavotirlar ham mavjud. Oxirgi paytda inklyuziv ta'lim tushunchasi tez-tez tilga olinmoqda, ko'pchilik bu tushunchani nogironligi bor bolalarning sog'lom bolalar bila bir maktabda, bir sinfda o'qishi, bir partada o'tirishi deb tushunadi xolos. "Aslida faqat bu emas. Inklyuziv ta'lim hamma bolalarning bir xil maktab, bir xil sinfxonada, bir xil sharoitda ta'lim olishini anglatadi. Ya'ni imkoniyati cheklangan bola sog'lom bolalar bilan bir xil e'tiborda o'qiy olishi kerak. Kam ta'minlangan oilaning farzandi kambag'al oiladan bo'lgani uchun ta'mirlanmagan maktabga borishi kerak emas",-deydi O'zbekiston Nogironlar uyushmasi raisi Oybek Isoqov.

Imkoniyati cheklangan bolalarning boshqa sog'lom bolalar bilan teng sharoitda o'qiyotgani haqida maqtanib bo'lmaydi. Bu borada muammolar ko'p. 2020-yil 30-oktyabrda qabul qilingan "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi prezident qarorida bu boradagi asosiy muammolar sanalgan;

-alohida ta'limga ehtiyoji bor bolalar o'qitiladigan ayrim ta'lim muassalarida ular uchun to'siqsiz muhit va imkoniyatlar yaratilmagan;

-alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalar zarur adabiyotlar, metodik qo'llanmalar, turli kasblarga o'qitishga mo'ljallangan uskuna va jihozlar bilan to'liq ta'minlanmagan;

-alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarning bilim olish huquqi, inklyuziv ta'lim tizimining mazmun-mohiyati haqida jamoatchilik o'rtasida tushuntirish ishlarini olib borish yo'lga qo'yilmagani natijasida ota-onalar farzandlarini umumta'lim muassasalarida o'qitishi mumkinligi haqida yetarli ma'lumotga ega emas;

-alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb qilish bilan bog'liq muammolarni hal etish masalalariga mahalliy ijro hokimiyati organlari tomonidan yetarli e'tibor qaratilmayapti;

-pedagogika yo'nalishidagi OTMLar o'quv dasturlariga inklyuziv ta'lim berish metodikasiga oid fanlar kiritilmagan;

-pedagogika va metodika fanlariga oid darsliklarda inklyuziv ta'lim dasturlari kiritilmagani, shuningdek, bo'lajak pedagoglarning alohida ta'lim ehtiyojlari bor bolalar jalb qilingan ta'lim muassasalarida amaliyot o'tamayotgani ularning kasbiy tayyorgarlik sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Bugunki kunda 86 ta ixtisoslashtirilgan maktabda 21,2 mingdan ortiq, sanatoriy turdagi maktab-internatlarda 6,1 mingdan ortiq, uy sharoitida esa 13,3 ming nafar o'quvchi ta'lim oladi. 2020-yil statistikasiga ko'ra, O'zbekistonda 3,2 mingdan ortiq umumiy o'rta ta'lim maktablarida 13 ming nafarga yaqin o'quvchilar inklyuziv ta'lim bilan qamrab olingan.

Prezident qarori bilan 2025-yilgacha inklyuziv umumta'limni bosqichma-bosqich joriy etish masalasi qo'yilgan. Bunda imkoniyati cheklangan bolalarning maktablarga kelishi uchun to'siqsiz muhit yaratish, yangi quriladigan maktablarni xuddi shunday sharoitlar bilan qurish, pedagog kadrlar tayyorlash, o'quv bazasini takomillashtirish kabi vazifalar belgilangan. Keyingi o'quv yillarda shaharlarda va Toshkent shahrining tumanlarida joylashgan bittadan umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'lim tizimini joriy qilish, tayanch korreksion sinf ochish reja qilingan. Agar bizda ham xuddi chet eldagi kabi imkoniyati cheklangan bolalar uchun umumta'lim

maktablarida sharoit yaratilsa, juda yaxshi bo'lardi, lekin bizda ba'zi muammolar bor. Masalan, kadrlar masalasi. Ko'rish qobiliyatida muammosi bor bolalar bilan tiflopedagog alohida ishlashi kerak. Bizda hali hatto oily ta'limda tiflopedagogikani o'qitadigan kadrlarning o'zi yo'q. Bundan tashqari o'qituvchilarni ham ruhan tayyorlab olish kerak.

Buning uchun yurtimizda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning normativ-huquqiy bazasini takomillashtirish kerak. "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning 20-moddasida inklyuziv ta'limni tashkil etish tartibi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi, deb yozilgan, lekin hanuzgacha bunday tartib ishlab chiqilmagan. Yana bir muhim masala bu o'qituvchilarning tayyorgarligi, mutaxassislar yetishmasligi hamda umumta'lim maktablari binolarida kerakli sharoitlar yaratilmagani. Inklyuziv ta'lim joriy qilish talablarini nogironligi bo'lgan bolalar va ularning ota-onalari, maxsus maktab-internat pedagoglari, nogironlar tashkiloti vakillari bilan birgalikda ishlab chiqilsa maqsadga muvofiq bo'lardi.

Xulosa o'rnida aytish joizki; rejalarga qarasak hammasi chiroyli; 2025-yilgacha bo'lgan maqsadlar ham huddi nazarda tutilgandek amalga oshirilsa, imkoniyati cheklangan bolalar boshqa bolalar kabi bir xil sharoitda ta'lim olishadi, ularga darsliklar, o'quv qo'llanmalar yetmay qolishi kuzatilmaydi. Bunday bolalar ham sog'lom bolalar kabi qiynalmasdan maktabga borishi, kelajakda o'z yo'lini osonroq topishi mumkin. Jamiyat ham imkoniyati cheklangan shaxslarga begonadek ajablanib qaramaydi. Faqat yuqoridagi qarorlar to'liq amalga oshirilishi, qog'ozlarda qolib ketmasligi kerak va Xalq ta'limi vazirligi ixtisoslashgan maktab o'qituvchilarining xavotirlariga e'tibor berib ularni eshitishi, jamoatchilikning fikrlarini ham o'rganib borishi maqsadga muvofiq bo'lardi.

Bu ta'lim bir tomonlama bo'lmasligi kerak. Imkoniyati cheklangan bolada o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish, ko'nikma va qobiliyatini rivojlantirish, yoshligidan o'zini boshqalardan kam bilmasligini o'rganishda oila ishtiroki juda muhim. Inklyuziv ta'lim jarayonida ota-onalar bilan ishlash ham muhim. Ta'kidlash joizki, alohida ehtiyojli ota-onalarga ularning farzandlari jamiyatning bir bo'laki bo'lish

huquqiga ega ekanini tushuntirish, bu ishonchni ularning ongiga yetkazish kerak. Mamlakatimiz ta'lim tizimida bu masalaga alohida e'tibor qaratilganiga 2020-yil oktabr oyida qabul qilingan Prezidentimizning alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori yaqqol misol bo'la oladi. Mamlakatimizda nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risidagi konvensiyani ratifikatsiya qilishga har tomonlama sharoit yaratilmoqda. Inklyuziv ta'limni butun mamlakat bo'ylab rivojlantirishga qaratilgan islohotlar bunga amaliy misol bo'ladi deb o'ylayman. Zero, bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat'i nazar, ularning barchasiga sifatli ta'lim taqdim etilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim –tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori.
2. M.U. Xamidova. Maxsus pedagogika. –T.: "Fan va texnologiya",2018
3. P.M.Po'latova, L.SH.Nurmuxamedova,D.B. Yakubjanova... Maxsus pedagogika (Darslik)- T.: "Fan va texnologiya"2014.

INGLIZ TILIDA GAPNING KOMMUNIKATIV MARKAZI - REMANI IFODALASHDA KLEFT QURILMALARNING ISHLATILISHI

Po‘latova O‘g‘ilxon Abduxaliqovna

Izboskan tuman 1-son KHM ingliz tili o‘qituvchisi, Andijon

E-mail: ziynat81@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada ingliz tilida gapning kommunikativ markazi - remani ifodalashda kleft qurilmalarning ishlatilishi xususida so‘z yuritiladi. Masala ustida izlanish olib borgan tadqiqotchilarning qarashlari, ingliz tilida gap bo‘laklarining aktuallashuvida kleft qurilmalarning o‘ziga xos xususiyatlari, so‘zlovchi kommunikativ intensiyasini to‘g‘ri yetkazishda kleft qurilmalarning ishlatilishi tegishli misollar orqali tahlilga tortiladi.

Kalit so‘zlar: kleft qurilmalar, sof kleft gaplar, psevdo-kleft gaplar.

THE USE OF CLEFT SENTENCES TO EXPRESS THE COMMUNICATIVE CENTER OF THE SENTENCE - RHEME IN ENGLISH

Ugilhon Pulatova

Teacher of English at Izboskan District Professional School №1, Andijan

Abstract: The article deals with the use of cleft sentences to express the communicative center of the sentence - rheme in English. The views of the researchers who studied the issue, the specific features of cleft sentences in the actualization of parts of sentence in English, the use of cleft sentences in conveying the communicative intention correctly are analyzed through relevant examples.

Keywords: cleft sentences, pure cleft sentences, pseudo-clefts.

Kleft gaplar tuzilishiga ko‘ra murakkab hisoblansa-da, semantik jihatdan sodda gaplarning o‘ziga xos ko‘rinishi bo‘lib, ma‘lum kommunikativ vaziyatni emfatik-ekspressiv jihatdan bo‘yoqdor qilib ifodalash usulidir. [1,83]. Kommunikativ jihatdan esa kesimdan boshqa bo‘laklarni aktuallashtirish uchun qo‘llaniladi:

... *It's you they're after, Harry, and we'll just put everyone in even more danger by going back.* (ya'ni, ular aynan sening izingga tushgan (boshqa birovning emas, aynan sening), **Garri, ortga qaytib boshqalarni yana ham havf ostiga qo‘ygan bo‘lamiz**). (Rowling J. K. H. P. and the Cham. Secr., 121)

Yuqoridagi misoldan anglashilmoqdaki, kleft qurilma tegishli bo‘lak (bu vaziyatda o‘rin holi) ni emfatik tarzda aktuallashtirmoqda.

«Kleft gaplar» terminini ilk bor tilshunoslikka kiritgan O.Espersen Sandfeldning mazkur turdagi gaplarga «sodda gaplar transpozitsiyasi» deya yondashuviga qo‘shilmasligini ta’kidlaydi. O.Espersenning fikricha, kleft gaplar transpozitsiya emas, balki ekstrapozitsiya yo‘li bilan hosil qilinadi [2,241]. Ya.G.Testelets kleft gaplarga «...bosh gap qismi butunligicha rema, tobe qism esa tema hisoblangan murakkab qo‘shma gaplarning (ergashgan qo‘shma gaplarning) o‘ziga xos ko‘rinishidir. Mazkur vaziyatda tobe bo‘lak gap so‘ngida, yoki, aksincha, boshida joylashishi mumkin bo‘lib, bu holat terminologik jihatdan ayrim cheklovlarni vujudga keltiradi, shuning uchun bosh gap propozitsiyasi – kleft gaplar, postpozitsiyasi esa psevdokleft gaplarni vujudga keltiradi», – deya ta’rif beradi [3,446].

Kleft: *He remembered that it was Ratchett who had the next compartment.* (Christie A. Murd. on the O. E., 23)

It was at that season of the year that when the fullness of spring had not yet worn quite away. (Dreiser Th. Sister Carrie, 56)

Keltirilgan misollardan ma‘lum bo‘ladiki, kleft gapning aktuallashtirilgan bo‘lagini gap boshiga joylashtirish intensiv ravishda ajratib ko‘rsatish imkoni hamda zidlov munosabatni ifodalash usuli hamdir [4,73]. U.Cheyf ham, o‘z navbatida, kleft gaplarni zidlovni ifodalashning intonatsiyaga qo‘shimcha usuli deya hisoblaydi

[5,122]. Yana bir misol: *It was **only in the theatre** that I lived, ya'ni «Yotib-turishim faqat teatrd (boshqa joyda emas, aynan teatrd) edi».* (Wilde O., 15)

Demak, sof kleft gaplarning struktural ko'rinishi quyidagichadir:

*It is **Tommy** that we are looking for.*

*It was **Helen** who spoke first.*

(It + «to be» yordamchife'li + (not) + emfaza olgan bo'lak + bog'lovchi + (ega) + kesim)

Sof kleftlar gapning ma'lum bo'laklarini ajratib ko'rsatish uchun ishlatiladi. Quyida olingan neytral gap misolida qiyoslaymiz:

Smith saw Lauren at the concert last Friday.

Ega	<i>It was Smith who saw Lauren at the concert last Friday.</i>
To'ldiruvchi	<i>It was Lauren whom Smith saw at the concert last Friday.</i>
O'rin holi	<i>It was at the concert where Smith saw Lauren last Friday.</i>
Payt holi	<i>It was last Friday when Smith saw Lauren at the concert.</i>

Shuningdek, maqsad, sabab hollari ham shunday usulda rema guruhini tashkil qilib kelishi mumkin:

*I bought the necklace to show Helen how much I care for her – It was to show **Helen** how much I care for her that I bought the necklace.*

Psevdo-kleft gaplarda esa, aksincha, aktual bo'lak tema guruhidan so'ng joy oladi. Tuzilishiga ko'ra quyidagi uch xil ko'rinishda uchraydi [6,149]:

a) What + ega + kesim + to be yordamchi fe'li + o'tli / sifatli birikma:

*What the wizard guessed was **always difficult to tell**.* (Tolkien J.R.R., 276)

b) What + ega + kesim + to be yordamchi fe'li + (that va / yoki wh- bog'lovchi) + ega + kesim:

*No, what I am saying is that **I think we can accept Hardman's own account of himself**; But what I want to know is, **who shifted the carpet, and why?***

d) What + ega + kesim + to be yordamchi fe'li + belgili («to») infinitiv:

*What he did was **to furnish the Enterprise with the biggest beat of the war**. (Henry O., 455)*

Biroq, psevdokleflarning sof kleft gaplardan bir ustun tomoni bor - garchi rema mazkur qurilmalarda gap postpozitsiyasida bo'lsa-da, **Wh**-qismga ma'lum darajada fokus tushadi [7,421], ya'ni informativ jihatdan bunday gaplar kuchliroq yuklangan deyishimiz mumkin. Buning yorqin dalili sifatida psevdokleflar teskari tartibda kela olish orqali kommunikativ markazni o'zgartira olish xususiyatini keltirish mumkin (ega ergash gaplar tushunilmoqda): *What I want is **a glass of cold water** – A glass of cold water is **what I want***. Mazkur ko'rinishdagi gaplar tahlilidan tema guruhidagi kesim ham ma'lum darajada emfaza olayotganini inkor etib bo'lmaydi. Ko'rinib turibdiki, psevdokleft qurilmalar asosan gapda anglashilgan ish-harakatni va holatni ajratib ko'rsatish uchun xizmat qiladi. Gapning boshqa bo'laklarini shu yo'sinda ajratib ko'rsatish gapda ma'lum grammatik o'zgarishlarni talab etadi, xususan, wh- bog'lovchiga taalluqli bo'lgan ot so'z turkumiga oid so'z tanlanishi kerak. Xususan:

«All» olmoshi «bor-yo'g'i» yoki «shuki» ma'nolarida qo'llanilishi mumkin:

*All she did observe was that **Hurstwood was somewhat different** (Dreiser Th. Sister Carrie, 281);*

«The person, the man, the woman «va h.k. so'zlari shaxsga urg'u beradi:

*The person who wore it **must be something** (Dreiser Th. Sister Carrie, 282);*

«The place» makon ko'rsatkichi uchun: *The place that had been so comfortable, where he had spent so many days of warmth, **was now a memory** (Dreiser Th. Sister Carrie, 112);*

«The reason» sabab emfazasi uchun: *The reason why the Reformers were discontented and wanted some changes made, seemed quite clear* (Twain M. Fol.the Eq.,21) *The reason why all this was to be done by him alone, was such as I have given above.* (Austen J. Pride and prejudice, 44)

Kleft qurilmalar gapping kommunikativ aspekti bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, aktuallashuv dinamikasida juda sarmahsul vositalardan biridir. Gap tarkibidagi eng faol bo‘lak prepozitsiya usuli orqali so‘zlovchi yoki muallifning kommunikativ maqsadlari uchun xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Куралева Т.В. Средства экспрессивного синтаксиса в современном английском диалоге. – Источник Филологические науки. Вопросы теории и практики, № 5. – Тамбов: Грамота, 2013. www.gramota.net/editions/2.html
2. Jespersen O. Analytic Syntax. – The University of Chicago Press, 1984.
3. Тестелец Я.Г. Введение в общий синтаксис. – Российский государственный университет, 2001.
4. Jespersen O. Analytic Syntax. – Chicago: University of Chicago Press, 1984.
5. Чейф У.А. Значение и структура языка. – М, Прогресс, 1975.
6. Akmajian A. On deriving cleft sentences from pseudo-cleft sentences. Linguistic inquiry №1, 1970.
7. Biber D, Conrad S, Leech G. Student grammar of spoken and written English. –L.: Longman, 2003.

“САРОБ” РОМАНИ УСТИДАГИ ИЛК БАҲСЛАР ХУСУСИДА

Худойқулова Марҳабо Аҳадовна,

филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD),

Бухоро давтал университети

XX асрнинг 20-йиллари охиридан бошланган адабиётга синфийлик нуқтаи назаридан баҳо бериш тамойили кейинги даврларда ҳам давом этди. Бадий асарга санъат нуқтаи назаридан эмас, балки синфий нуқтаи назардан баҳо бериш адабий танқидчиликнинг, шу билан бирга тақриз, мақола, баҳснинг бош вазифасига айлана борди. Бундай ҳолатни ўтган асрнинг 30-йиллар танқидчилигида ҳам кузатиш мумкин. Ю. Султонов ва Ҳ. Мусаевларнинг “Сароб” романига бағишланган мақолаларида бу хусусият яққол сезилади.

Баҳснинг ўзига хос хусусиятларидан бири шуки, унда кўтарилган муаммога бирдан ортиқ ёки бир неча ўнлаб адабиётшунос, олимлар фикр билдириши мумкин. Уларнинг баъзи бирлари, табиийки, бир позицияда туриб, бир фикрни, бошқалари ундан фарқли фикрни ҳимоя қилиши мумкин. Шу жиҳатдан ўзбек адабиётшунослигида А. Қахҳорнинг “Сароб” романи устида бўлиб ўтган баҳс, мунозаралар эътиборни тортади. Турлича қараш, нуқтаи назарларга бой бу баҳс бир қанча вақт давом этган. Китобхонда қандайдир даражада мулоҳаза уйғотишининг ўзи баҳс характеридаги мақоланинг маълум аҳамиятга эга эканлигини кўрсатади. Баҳсда адабиётшунос Ю.Султонов маъруза қилди. Шуниси эътиборлики, ижобий қаҳрамонлар фаолияти асарда янада чуқурроқ тасвирланиши лозим эди, - деган бу фикр мунозарада сўзга чиққан деярли барча баҳс иштирокчилари томонидан қўллаб-қувватланди. Лекин бу фикрни талқин этиш масаласида ёзувчига талаблар қўйилиши нуқтаи назаридан тўғри фикрлар билан бир қаторда янглиш қарашлар ҳам илгари

сурилди. Масалан, Ҳ.Мусаев ёзувчидан “мамлакатимизнинг иқтисодий ва сиёсий тараққиётини кўрсатиш”ни талаб қилади. Унинг шу каби бир қанча хато фикрлари аслида романга бағишланган тақризида айтилган қарашларнинг давоми эди.

А. Қаҳҳор ўз қарашларини Саидий тилидан айттиради, яъни Саидийнинг фикрлари бу, аслида, ёзувчининг фикрларидир, - деган эди у мақоласида. У адибни ижобий қаҳрамонлар тасвирига кам эътибор берганликда айблайди.

Бироқ, шуниси эътиборлики, бу хато фикрлар баҳс қатнашчилари томонидан кескин қаршиликка учради. Масалан, А.Қаҳҳор Саидийга ачинади деган қарашларни ҳам, ёзувчи билан қаҳрамон ўртасига тенглик аломати қўйилувчи фикрларни ҳам Ҳ.Ёқубов кескин қоралади. Саидий образини тўғри англаш учун,- дейди Ҳ.Ёқубов, асарнинг бош ғоясини аниқ белгилаб олиш ва бош қаҳрамон билан бу ғоянинг алоқадорлиги масаласини тўғри белгилаш лозим. Олимнинг фикрлари баҳс қатнашчиларига тўғри йўналиш беришда муҳим аҳамиятга эга бўлди, шу билан бирга бугунги кун нуқтаи назаридан қаралса, Ҳ.Ёқубов қарашларида ҳам ўша замон мафкурасининг таъсири сезилиб туради. Баҳсда сўзга чиққан Н.Охундий ҳам роман моҳиятини баҳолашда тўғри позицияда бўлади, уни Р.Мажидий, Уйғун кабилар қўллаб-қувватлайди. Бироқ унинг мулоҳазаларида ҳам шўро сиёсатининг таъсири яққол кўриниб туради.

Баҳсда иштирок этган бошқа нотиклар романнинг асосий ғояси билан бу ғояни ифодаловчи бош қаҳрамонлар ўртасидаги ҳеч қандай номувофиклик йўқ, бунинг устига асарда ижобий образлар ҳам мавжуд, аммо улар салбий образларга нисбатан бирмунча бўш чиққан, деган фикрларни илгари сурадилар. Масалан, Р.Мажидий бунинг баъзи бир сабабларини изоҳлаб беришга ҳаракат қилиб, асарга синфийлик нуқтаи назаридан баҳо беришга ҳаракат қилган. У роман жанри талабларини ҳисобга олмаслик натижасида хато фикрларга йўл қўяди [1,181]. Баҳсга муносабат билдирган шоир Уйғун ҳам замонасозликка йўл қўйиб, романга хато баҳо берган.

Шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, мураккаб баҳсни тартибли олиб бориш қийин ва унинг иштирокчилари қанча кўп бўлса, шунчалик жараён қийинлашади. Кўп иштирокчилар билан тортишув ўз-ўзидан “ҳал қилиниши” мумкин, айниқса, оғзаки мунозараси - фақат агар барча иштирокчилар яхши рухий интизомга эга бўлса, айтилганларнинг моҳиятини тушуниш қобилияти ва моҳиятини тушунса, баҳснинг вазифаси енгиллашади. Аммо кўпинча мураккаб баҳс шунчалик кўр-кўрона ёки саводсиз тарзда ўтказиладики, у масалаларни "биргаликда муҳокама қилиш" учун мураккабликларни келтириб чиқаради. Афсуски, бу илмий жамиятлардаги илмий баҳслар пайтида ҳам содир бўлади. “Сароб” ҳақидаги баҳс бунинг исботи.

Уч кун давом этган мунозаранинг учинчи куни “Сароб”нинг ўзига хослиги тан олиниб, одатдаги романлардан эмаслигига тўла ишонч ҳосил қилинади. Унга одатдаги романлар андозаси билан ёндашиш нотўғри йўл деб топилади. Баҳсга яқун ясаган С. Азимов фикрлари ҳам адабиётшунослигимиз учун катта аҳамиятга эга бўлди. У ўз нутқини “Сароб” ҳеч қандай зарарли эмас, деган жуда тўғри хулоса билан яқунлайди.

Кўринадики, баҳсларда иштирок этганларнинг кўпчилиги асарни, унинг муаллифини қанчалик айблашмасин, мунозара яқунида асарга тўғри баҳо берилади. Бу эса ўзбек адабий танқидчилиги XX асрнинг ўттизинчи йиллари охирларида савия жиҳатидан яна бир поғонага кўтарила олганини кўрсатади. Бунда “Сароб” романи ўзига хос муҳим бир туртки вазифасини ўтайди. Кейинги йилларда ҳам бу роман ҳақидаги мунозаралар давом этдики [2,3], бу кўрсаткич ҳам баҳснинг адабий жараёнда муҳим ўрин тутганлигини кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. М.Кўшжонов. “Сароб” ўтмиши ва бугуни// ЎзАС. 1989 йил. № 42.
2. Раҳмон Қўчқор. Мен билан мунозара қилсангиз. Тошкент. Маънавият. 1998. –Б. 124.
3. Ўзбек совет адабий танқиди тарихи. Тошкент. 1-том. Тошкент. “Фан”.1987. – Б. 181.

ASSESSMENT OF FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES

Abdurazzokov Shokhzod Otabekovich

The graduate student of Tashkent Finance Institute

Jabborov Olchinbek Nuriddinovich

The graduate student of Tashkent Economics University

Email: shahzodbekofficial99@gmail.com

Abstract: By the nature of their business, insurance companies are exposed to risks. An insurance company's distress or failure can arise through inadequate provisions for claims or insufficient capital to withstand unexpected losses either from insured events or volatility in the assets they hold. The likelihood of distress or failure may be heightened through certain activities insurance companies can engage in. This article sets out two main ways in which insurance companies could have adverse effects on financial stability and focuses on the key channels for transmission of risks to financial stability rather than conjunctural risk assessment. The first transmission channel relates to the risk that private and commercial policyholders face disruption in the critical financial services provided by insurance companies if one or several insurers fail. This might occur if resolution arrangements and guarantee protection schemes did not provide sufficient protection for policyholders against interruption to critical financial services, or if in the absence of alternative providers, the failure of an insurance company disrupted the provision of critical services to prospective policyholders. This risk is more likely to arise when a small number of insurance companies dominate supply in a sector. The second source of systemic risk stemming from the insurance sector involves activities that propagate or amplify shocks to financial counterparties or markets. There are several channels through which this could occur. Insurance companies could affect the resilience of their financial counterparties if, on a significant scale, they stopped funding them,

stopped lending them securities, or were unable to meet claims following the occurrence of insured events.

Evidence suggests that insurers can also behave in a procyclical way, exacerbating the credit cycle (for instance by extending guarantees) or the volatility of financial markets. In practice, it is the second source of systemic risk that is considered more important for the insurance sector.

Key words: insurance companies, financial markets, protection schemes, critical financial services, insufficient capital, supporting economic activity, real economy.

I. Introduction

In Uzbekistan, insurance companies are regulated by the Insurance Market Development Agency of Uzbekistan (IMDA). The IMDA's objectives include promoting the safety and soundness of insurance companies and securing an appropriate degree of protection for those who are, or may become, insurance policyholders. The insurance sector is also an important consideration for the IMDA, whose objectives include protecting and enhancing the resilience of the Uzbekistan financial system. There are a number of regulatory measures in place to mitigate the risks discussed in this article and the Bank will continue to monitor systemic risks emanating from the insurance sector. The Bank also supports international efforts to strengthen the resilience of insurance companies operating cross-border. This includes ongoing work towards the development of a global Insurance Capital Standard and work to identify and address the potential risks posed by global systemically important insurers. The insurance sector plays an important role in the provision of critical financial services. Firstly, insurance cover allows households, corporations and public sector entities to transfer risks. For example, general insurance companies help firms and households limit the financial costs associated with the occurrence of various risks to their physical property, legal liability and miscellaneous financial loss. Second, insurance companies channel savings into

investment. Life insurance companies, for example, help individuals to cover risks arising from uncertainty about their health and lifespan, and one way that they do this is by gathering funds from policyholders and investing these in debt, equity and other assets. To perform these services, insurance companies operate business models that differ from other financial institutions, including banks. For instance, insurers collect premiums upfront from policyholders for services which might only be delivered several years later — the so-called ‘inverted production cycle’. Insurance companies’ business models are exposed to a variety of risks on both sides of the balance sheet. The value of the assets of an insurance company could decrease following a deterioration in financial market conditions. Meanwhile, the value of the liabilities of an insurance company could increase sharply if it had underestimated the losses that might arise from the occurrence of an insured event such as a natural disaster. The failure of an insurer can occur when the incidence of risks reduces its financial resources below a viable level and it is subsequently unable to recover its position. In Uzbekistan, the Insurance Market Development Agency of Uzbekistan (IMDA’s) objectives include promoting the safety and soundness of insurance companies and contributing to the securing of an appropriate degree of protection for those who are, or may become, insurance policyholders.

The IMDA primary objectives are to identify, monitor and take action to remove or reduce systemic risks with a view to protecting and enhancing the resilience of the Uzbekistan financial system. The aim is to explain the key channels, rather than to provide a conjunctural assessment of systemic risks posed by Uzbekistan insurance sector today. The article draws on various sources of data to consider trends in insurance markets and the size of certain exposures and interconnections. It also uses historical examples to illustrate how some of these channels have operated in the past. The framework guiding the analysis of financial stability - based on sources of fragilities and channels of transmission of shocks - is consistent with the analytical framework previously developed by the IMDA.

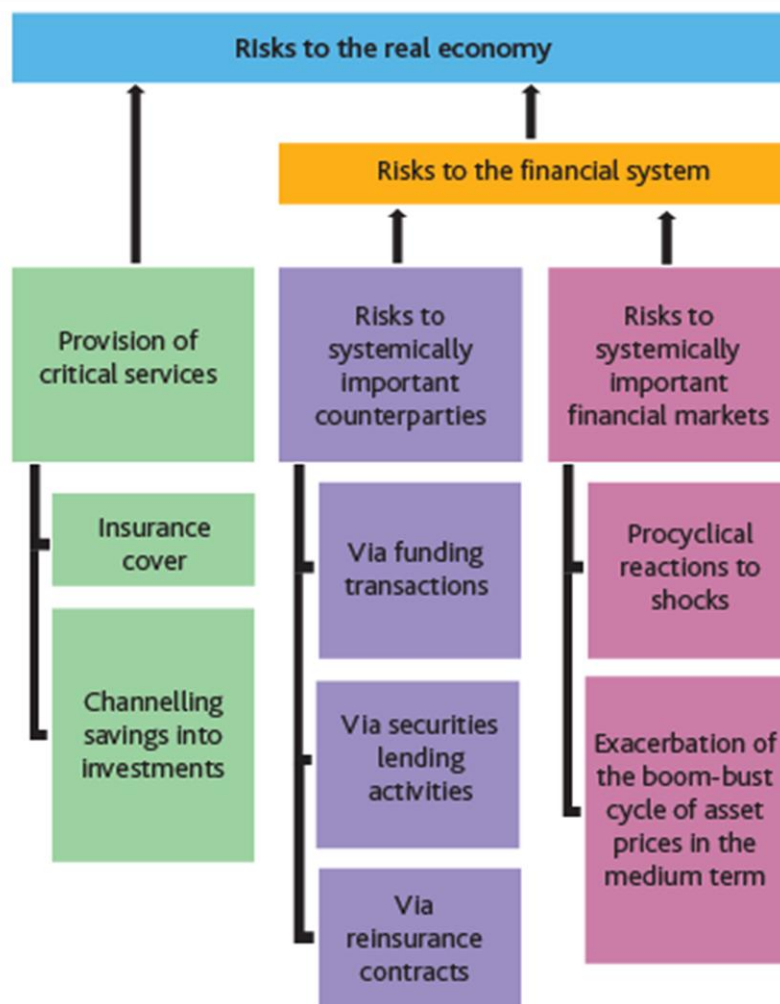

Figure1. Potential transmission channels of risks from insurers to the real economy and financial stability

Insurers could also contribute to systemic risks if they behaved in ways which propagated shocks to the financial system. This could occur if their actions threatened the resilience of a sufficient number of, or systemically important, financial counterparties or if their actions contributed to the disruption of the functioning of systemically important financial markets. The final section of the article provides an overview of current efforts by authorities to mitigate these risks.

II. Conclusion and Recommendations

Insurance companies are important providers of critical services to the real economy. They support output growth by helping businesses and households to manage their risks, and in the process channel savings into investments. But as this

article has shown, the insurance sector can adversely affect financial stability. The activities insurance companies engage in could contribute to the formation of fragilities, and if one or several firms failed or were in distress, this could lead to disruptions to critical services to the real economy. Furthermore, insurers' activities and behaviour could amplify shocks to the financial system, either via financial markets or directly through financial counterparties. Given that concentration of insurance services is not particularly high in the United Kingdom, it is this second source of systemic risk that it is more important to monitor in practice.

As part of its remit to identify, monitor and take action to reduce systemic risks and enhance the resilience of the Uzbekistan financial system, the IMDA will review some of the risks discussed in this article, including those arising from activities such as providing financial guarantees. The IMDA also asked staff to further assess the risks from activities such as cash collateral reinvestment programmes associated with securities lending, or writing credit default swaps, as these activities can increase fragilities through leverage or maturity transformation, and contribute to the propagation of shocks through interconnectedness.

III. REFERENCES

1. Berger (A.), Davis (S.) and Flannery (M.) (2000) "Comparing market and supervisory assessments of bank performance: who knows what and when?" *Journal of Money, Credit and Banking*, 32
2. Boot (AWA) (2003) "Banking Consolidation and Strategic Positioning with European Implications", *Brookings-Wharton Papers on Financial Services*
3. Moody's Investors Service, Special Commentary (2003) "Rising Reinsurance Risk Affects P&C Insurance Reimbursement", August.
4. Winton (A.) (2017) "Don't put all your eggs in one basket? Diversification and Specialization in Lending" *University of Minnesota, Faculty of Finance*
5. Fitch Ratings (2013) *Global Credit Derivatives: A Qualified Success*, Fitch Ratings Special Report, September
6. Internet information :<https://scholar.google.ru/schhp?hl=ru>

**IKKINCHI YO‘LLAR VA MURAKKAB TABIIY SHAROITLARDA:
KO‘CHMA QUM TARQALGAN HUDUDLARDA, TOG‘LI SHAROITDA VA
O‘ZLASHTIRILGAN YERLARDA YER POLOTNOSI QURILISHINI
TASHKILLASHTIRISH**

Islomov Akbar Sadulloyevich,

Toshkent davlat transport universiteti, Qurilish muhandisligi fakulteti tyutori,

islomovakbar9184@gmail.com

Rozikov Daler Doniyor o‘g‘li,

Toshkent davlat transport universiteti, Qurilish muhandisligi fakulteti

YMTY-5 guruh talabasi

Annotation: This article examines the principles of construction and storage of the Earth’s chamber in the complex conditions of railway construction.

Keywords: Earth polotnos, railway, otkos, deformation, load, bottom device, elevators.

Annotatsiya: Ushbu maqolada temir yo‘l qurilishining murakkab sharoitlarida yer polotnosi qurilishi va saqlash tamoyillari ko‘rib chiqilgan.

Калит сўзлар: ер полотноси, темир йўл, откослар, деформация, юк, остки қурилма, кўтармалар.

Kirish qismi: Ushbu maqolada ikkinchi yo‘llar va murakkab tabiiy sharoitlarda: ko‘chma qum tarqalgan hududlarda, tog‘li sharoitda yer polotnosi qurilishini tashkillashtirish ko‘rib chiqilgan.

Metodlar bo‘limi: Shamoldan yengil nurovchi qoya, shuningdek yirik siniqli gruntlardan ko‘tarmalar tiklashda zichlikning talab etilgan darajasi belgilangan to‘kish va zichlash maromiga rioya qilish: to‘kiladigan qatlamlar qalinligi va alohida

toshlarning o'lchamlariga cheklashlar quyida keltiriladigan band talablariga mos ravishda, zichlagich mashinalarning o'tishlar sonini aniqlash dastlabki sinalma zichlash va cho'kishga loyiha ko'rsatmalari bilan mos zahira vujudga keltirish asosida erishiladi.

Yiriq siniqli gruntlardan va shamolda yengil nurovchi yumshaydigan qoyalardan quriladigan tepaliklar qalinligi 0.4 m dan ortiq bo'lmagan, shamolda yengil nurovchi qoyalardan esa – 1m dan ortiq bo'lmagan va kuchsiz nurovchi qoyalardan – 1m dan ortiq bo'lmagan qatlamlar bilan tiklanishi kerak; bu holda grunt zichlanayotgan qatlamning 1/3 qalinligiga lekin 0.7m dan katta bo'lmagan o'lchamli tarkibiy qismlarga ega bo'lishi kerak [1].

Munozara bo'limi: Qoyali ko'tarmalarni kamida 0.5m qatlamli yuqori qismi shag'alli grunt bilan tiklanishi kerak; bu holda eng yirik tarkibiy qismlarning o'lchamlari 0.1m dan katta bo'lmashligi kerak.

Botqoqlarda, ayniqsa suvli joylarda tepaliklarni ko'tarish ko'proq qish davrida bajarilishi kerak. Tepalikni botqoqlik sathidan pastdagi qismini "boshidan boshlab" usuli bilan, qolgan qismini esa qatlamma-qatlam to'kish kerak.

Ko'tarmalarni (asosning mustahkamligiga va botqoqning suv bosganligiga qarab) bir yo'la butun balandligigacha yoki ikki bosqichda yasash lozim: dastavval oraliq karerdan avtosamosvallarda keltirilgan tuproq vositasida past shaklda "yo'l" tayyorlanadi, so'ngra poyezdda tashib, loyiha profilgacha uyuladi.

Ko'chma qumlar sohasida yer polotnosini qurishda yer ishlari qum holatining tabiiy holatini minimal buzish bilan olib borilishi lozim.

Polotno va unga qo'shni polosalarni mahkamlash va himoyalash ishlari polotnoning uncha uzun bo'lmagan qismlarida tuproq to'kilishi bilanoq bajarilishi lozim. Yo'lni yotqizishni va tekislash ishlarini yer polotnosini ko'tarish bilanoq bajarish lozim.

Ko'chma qumlar sohasidagi to'kmalarni tiklashni foydalanilayotgan tuproqning tabiiy namliginigi pasayishiga yo'l qo'ymasdan zaxiralardan foydalanib bajarish lozim. yer usti o'simliklar bilan qoplangan yoki yarim qoplangan joylarda

to'kmani tiklash uchun tik nishobli tor, lekin chuqur zaxiralar lozim, bunda bermaning kengligi zahira chuqurligining 1.5 cha oshiriladi.

Ko'chma qumlarda chuqurlarni sig'imi 0.8 va 1.1m³ bo'lgan cho'michli draglaynlar bilan o'yib, aksariyat tuproqni ko'chirish uzoqligi 150 m gacha bo'lgan cho'mich turdagi buldozerlar bilan bajariladi. Tuproq nam, qisman muzlagan holda bo'ladigan kuz-qish va erta bahor davrlarda o'yishni skreperlar vositasida bajarish lozim [2].

Natijalar bo'limi: Qish vaqtida tuproq ishlarini bajarishda quyidagilar zarur:

- ko'tarma ostidagi asoslarni qor va muzdan tozalash;
- ko'tarmaga qor va muzning qo'shilishini oldini olish;
- ko'tarmaning balandligi va to'kish usuliga bog'liq bo'lmagan holda ko'tarmani og'ir zichlovchi mashinalar va panjarali g'altak mashinalar bilan zichlashni bajarish, ko'tarma joylanadigan muzlagan gruntlarni gruntning umumiy hajmidan 30% dan ortiq bo'lishiga, ko'tarmada uyachalar ko'rinishida notekis joylashishiga, shuningdek ko'tarmaning qiya qismida muzlagan kesaklar yig'ilishiga va ularni qiyaliklar sirtidan 1 m dan yaqinda joylashishiga; muzlagan grunt kesaklarining undan ikki qismidan ko'p bo'lmasligiga va 0.1m dan katta bo'lishiga yo'l qo'ymaslik kerak;
- ko'tarmalarning yuqori qismi, shuningdek suvo'tkazgich quvurlarning yuqorisidagi qatlam va ikkala tomondagi grunt qatlamini kamida 1m qismini erigan loyli yoki drenajlovchi grunt bilan ko'mish;
- ko'priklar oldidagi tayanchlarning orqa qirralari orqasidagi ko'tarmalar uchun faqat erigan drenajlovchi grunt qo'llash.

Qoyali ko'tarmalar va yarim ko'tarmalar tashkil etishda tekis va kam buzilgan qiyaliklarni hosil qilish uchun, bitkazish ishlari hajmini kamaytirish uchun qiya quduqlarni og'ma to'ldirish, oxirgilar diametrini 65-110mm gacha kamaytirish, dastlabki tirqish hosil qilish bilan konturli portlatishni qo'llash kerak [3].

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qurilish ishlab chiqarishni tashkil qilish. E.M. Mahamataliev ToshTYMI 1009 yil.
2. Основы устройства и расчетов железнодорожный пути. Под ред. С.В. Амелина, Т.Г. Яковлевой. М.: Транспорт, 1990. – 367 с.
3. Правила технической эксплуатации железной дороги РУз. Утв. Узгосжелдорнадзором от 13.08.01г. Т.: ОАО «Темирйулчи», 2001. – 159 с.

YANGI O‘ZBEKISTON YOSHLARI

Hakimova Yoqutxon To‘laganovna,

Toshkent davlat transport universiteti,
Ko‘priklar va tonnellar kafedrası o‘qituvchisi.

Rozikov Daler Doniyor o‘g‘li,

Toshkent davlat transport universiteti,
Qurilish muhandisligi fakulteti YMTY-5 guruh talabasi

Annotation: This article examines the future work of the youth of New Uzbekistan, the conditions created for them, and the requirements for them.

Keywords: Uzbekistan, future generation, youth, in our country, Tashkent, IELTS, education, spirituality and enlightenment personality., effective, parlament.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yangi O‘zbekiston yoshlarining kelajak ishlari va ular uchun yaratilgan shart-sharoitlar hamda ularga qo‘yiladigan talablar ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, kelajak avlod, yoshlar, yurtimizda, Toshkent, IELTS, ta‘lim, ma‘naviyat va ma‘rifat, samarali, shaxs, parlament.

Yoshlar — har qanday jamiyatning ertasi. Ular tom ma‘noda, O‘zbekistonning eng katta boyligi, bebaho xazinası hisoblanadi. Zero, yangi O‘zbekiston yoshlari — kelajagimiz va istiqbolimiz poydevoridir.

Bugun yurtimizda ularning zamonaviy ilm-fan va yuqori texnologiyalarnı mukammal egallashi uchun barcha kuch va imkoniyatlar ishga solinayotgani, xususan, Prezident va ijod maktablari tashkil etilayotgani zamirida katta ma‘no mujassam. Hozir biz zamonaviy talablar asosida jihozlangan, barcha shart-sharoitlarga ega o‘quv

binolarida ta'lim olayotgan yoshlarning yutuqlari bilan haqli ravishda faxrlana olamiz.

Prezidentimiz Oliy Majlisga Murojaatnomasida “Yangi O‘zbekiston – maktab ostonasidan, ta’lim-tarbiya tizimidan boshlanadi”, degan g‘oyani ilgari surgani bejiz emas. Zotan, yurtboshimiz ta’kidlaganidek, “Agar katta avlodning bilimi va tajribasini, uzoqni ko‘ra olish fazilatlarini yoshlarimizdagi g‘ayrat-shijoat, mardlik va fidoyilik bilan birlashtira olsak, ko‘zlagan marralarga albatta yetamiz”.

Shu nuqtayi nazardan bugun Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputatlari Murojaatnomada bayon etilgan ustuvor vazifalarning ijrosini ta’minlash uchun faol ish olib bormoqda. Xususan, ushbu tarixiy nutqdan so‘ng, parlament quyi palatasida Murojaatnoma mazmun-mohiyatiga va ahamiyatiga bag‘ishlangan bir qator tadbirlar o‘tkazildi.

Kuni kecha “Ta’lim va tarbiya – yosh avlod kamolotining poydevori va davlatimiz taraqqiyotining kafolati” mavzusida fraksiyalararo bo‘lib o‘tgan amaliy muloqotda ham Murojaatnomada belgilab berilgan vazifalar atroflicha muhokama qilindi.

Samimiy va ko‘tarinki ruhda o‘tgan muloqotda Murojaatnomadan o‘rin olgan vazifalar bilan birga, 2021-yilga mo‘ljallangan Davlat dasturi loyihasiga ta’lim tizimi taraqqiyotiga xizmat qiladigan bir qator takliflar bildirildi. Bu bejiz emas, albatta. Ayonki, Murojaatnomada belgilangan maqsadlarga so‘zsiz erishish barchamizdan yakdillik va faollik talab etadi.

Nega desangiz, joylarda aholi bilan uchrashuvlarimiz davomida aksariyat maktablarning binolari o‘tgan asrning o‘rtalarida qurilgani, o‘quv-partalari eski, sinfxonalar yetishmasligiga ko‘p bor guvoh bo‘lganmiz. Demak, mamlakatni qudratli qiladigan kuch ilm-fan, ta’lim va tarbiya ekan, bilim va ma’naviyat maskani bo‘lgan maktablar sharoitini yaxshilash kechiktirib bo‘lmas vazifa hisoblanadi.

Murojaatnomada maktab ta’limini tubdan yaxshilash va uning sifatini oshirish, muallimlarga munosib sharoit yaratish borasidagi islohotlar jadal davom ettirilishi aytib o‘tildi. Tabiiyki, joriy yilning o‘zida 30 ta yangi maktab qurish, 320 ta maktabni ta’mirlesh va moddiy-texnik bazasini yaxshilash maqsadida byudjetdan 2 trillion

soʻmlik mablagʻ ajratilishi ming-minglab yoshlarning qalbini toʻlqinlangani aniq. Bu yoʻnalishda boshlagan ishlarni davom ettirish maqsadida 2021-yilni mamlakatimizda “Yoshlarni qoʻllab-quvvatlash va aholi salomatligini mustahkamlash yili”, deb eʼlon qilinishi yoshlarning salohiyatini namoyon etish borasidagi saʼy-harakatlariga yangicha kuch va ilhom bagʻishladi.

Yangi Oʻzbekiston orzusi, bugungi kunlarimizga nisbatan aytganda, hozirga davrning taqozosi, uning asl qiyofasini, harakatlantiruvchi kuchlari va omillarini belgilaydigan gʻoyaviy-maʼnaviy asos, xalqimizga xos yaratuvchanlik shijoati va keng koʻlamli islohotlarimizning yaqqol ifodasidir. Yosh avlodni uzoq vaqt samarali shaxs boʻlishida koʻplab belgilar bor, jumladan, har bir ota-ona, har bir xonadon, har bir mahalla, bugungi kunda farzandlarimiz taʼlim-tarbiyasini eng asosiy vazifa sifatida bilib, yoshlarni xalqimizga yot va yangi avlod ongi uchun zararli boʻlgan salbiy taʼsirlardan himoya qilish, millat va davlat taraqqiyotini dunyo hamjamiyatiga koʻrsatishga qodir boʻlgan yosh avlodni tarbiyalashi ham qarz, ham farzdir. Zero, inson hayoti odob-axloq, taʼlim-tarbiya bilan bevosita bogʻliq. Yangi Oʻzbekiston yoshlari ayni vaqtda qanday boʻlmogʻi kerak? - Yangi Oʻzbekistonni yangi kelajak avlod bilan quramiz. Ayni vaqtda bu avlodlar ham ilman, ham maʼnan yetuk boʻlmogʻi lozim. Oʻz mustaqil fikriga ega, IT sohasida faoliyat olib bora oladigan, chet tillarini yaxshi saviyada biladigan har bir yosh bugungi kunda yangi Oʻzbekistonimizning asoslaridandir.

Unutmang, yangi Oʻzbekiston yoshlari - kelajagimiz va istiqbolimiz poydevori.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

xs.uz

<https://xs.uz>

uwed.uz

<https://uwed.uz>

yuz.uz

<https://yuz.uz>

Yangi Oʻzbekiston Strategiyasi – Sh.M.Mirziyoyev 09.09.2021yil

SANOAT KORXONALARIDA TASHQARIGAN UZATILAYOTGAN HAVO OQIMLARIDAN FOYDALI KOMPONENTLARNI OLIB QOLISH

Bektoshev Oybek Qosimjon o'g'li¹,

Bektosheva Shoxsanam Axrorjon qizi²,

oybekbektoshev@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada Sanoat korxonalarida tashqariga uzatiladigan havo oqimlarini tozalash va foydalilarini olib qolish bo'yicha tavsiyalar ko'rib chiqilgan. Havo va gaz-havo aralashmalarini texnologik va ishlab chiqarish jarayonlarini amalga oshirishda ish muhitiga kiradigan chang ifloslanishidan tozalash uchun mo'ljallangan qurilmalar taxlili amalga oshirilgan. Changni tozalash moslamalari turli joylarida, silliqlash va payvandlash joylarida, metallga ishlov berish va energetika sanoatida, qurilish materiallari ishlab chiqarishda, oziq - ovqat, farmatsevtika, yog'ochni qayta ishlash, quyish va kuyidish joylari sanoatida o'rta va mayda tarqalgan chang to'xtgichlar keng qo'llaniladi.

Tayanch tushunchalar: Havoni changdan tozalash, Konstruksiya xususiyatlari, HQJI sikloni, HQJI siklonining ishlash printsipi.

Sanoat ishlab chiqarish inson va jamiyat xayotida muhim o'rin tutadi, ularning turli ehtiyojlarini qondirish imkonini beradi. Xozirgi avlod ko'z o'ngida sodir bo'layotgan global fojia sababi shundan iboratki, XX asr davomida, ayniqsa, so'nggi 40 yil ichida odamlarning iqtisodiy rivojlanish maqsadida energiyadan foydalanish miqdori ancha oshdi. Bu esa atrof-muhitga salbiy tasir ko'rsatmoqda. Chunki iqlimning dunyo miqyosida global isib ketishi yoqilg'ining organik turlaridan foydalanadigan issiqlik elektr stansiyalarining ishlashi natijasida yuzaga kelmoqda. Shuningdek, tobora ko'payib borayotgan sanoat ishlab chiqarish va ichki yonish dvigatellarining atmosferaga chiqarayotgan gazlar bilan bevosita bog'liq. Vaholanki,

ushbu yoqilg'ı resurslari ularga ishlov berish xamda foydalanilishi sababli tobora kamayib bormoqda. Bu o'z navbatida tejash va oqilona foydalanishni talab etadi. Ekologik toza energetika texnologiyalari esa xozircha ushbu muammoni xal qilishga sezilarli darajada ta'sir ko'rsata olmayapti. Shubxasiz, energiyani samarali ishlab chiqarish va undan oqilona foydalanish, tabiiy resurslarimizni asrab-avaylash va atrof-muxitga chiqarilayotgan zararli gaz havo aralashmalarni kamaytirish, ularni tutib qolish hamda ulardan foydalilarini olib qolish e'tibor qaratish zarur bo'lgan masalalardan biri xisoblanadi. Hozirgi kunda sanoat korxonalarida foydalanilayotgan yuqori va o'rta bosimda ishlovchi siklon qurilmalari sanoat chiqindilarini ma'lum bir miqdorda tutib qolish imkonini beradi. Sanoat korxonalaridan tashqariga tashlanayotgan changlar turli shakl va o'lchamga, zichlikka ega ekanligi uchun turli usullar yordamida tozalab olinadi.

Havoni changdan tozalashning turli usullari mavjud:

1. Gravitatsion usul.
2. Quruq inersion va markazdan qochma kuch asosida tozalash usuli.
3. Ho'llash usuli.
4. Filtrlash usuli.
5. Elektrostatik usul.
6. Tovush va ultra tovush yordamida koagullash usuli.

Ular qo'llanilishi bo'yicha turli sanoat ishlab chiqarish jarayonlarida konstruktiv tuzilishi va ishlash prinnsipi bilan bir-biridan farqlanadi. Biz tavsiya qilayotgan usulda IJOI sikloni-bu aspiratsiya tizimlari va pnevmatik tarmoqlarning bir qismi sifatida havoni katta chang zarralaridan quruq tozalash uchun mo'ljallangan samarali filtrlash moslamasi IJOI siklonlari un, yog'ochni qayta ishlash, donni qayta ishlash sanoatida, tegirmonlarda ishlatilganda yaxshi ko'rsatkichlaega ega. IJOI siklonlarining texnik xususiyatlari zarracha kattaligi 125 mikrondan katta bo'lgan qo'pol changni ushlab turishga va ularni turli xil mahsulotlarni saralash va ishlab

chiqarishda tozalashning birinchi bosqichi sifatida qo‘llashga imkon beradi. Tozalash darajasiga ko‘ra, GOST 12.2.043-80 ga muvofiq, IJOI chang yig‘ish moslamalari filtr elementlarining 4-sinfiga kiradi. Olingan chang zarralarining xususiyatlari va hajmiga qarab, IJOI seriyali qurilmalarni tozalash darajasi 70-98% oralig‘ida IJOI siklonining ishlash printsipi havo oqimiga aylanish va markazdan qochiruvchi kuchning paydo bo‘lishiga asoslanadi. Ifloslangan havo u siklon korpusiga gorizontal tekislikka keskin burchak ostida joylashgan kirish trubkasi orqali kiradi va spiral bo‘ylab pastga qarab harakatlanadi. Markazdan qochiruvchi kuch chang zarralarini devorlarga tashlaydi va inertsia kuchi ularga oldinga harakatini beradi.

Ventilyator tomonidan ishlab chiqarilgan bosim yoki tushirish havoni vertikal trubaga 180° burchak ostida yo‘naltiradi, chang zarralari korpusning pastki qismiga joylashadi va qabul qiluvchi bunkerga quyiladi. Teskari konusning ajratuvchisi chang zarralarining chiqadigan toza oqimga ko‘tarilishiga to‘sqinlik qiladi. Maksimal filtrlash darajasini saqlab qolish uchun kiruvchi havo oqimining tezligi 15 dan 18 m/s gacha bo‘lishi kerak. Bu holatda ham tozalangan havo tashqi muhit yani atmosferaga chiqarib yuboriladi.

Biz taklif etayotgan tavsiya sanoat korxonalarida tashqariga tashlanayotgan gaz va chang aralashmalarni tutib qolish tizimlarida tashqi muhitga foydasiz uzatib yuborilayotgan havo oqimi harakat tezligi energiyasidan foydalanish va elektr energiya ishlab chiqarishdir. Buning uchun tozalangan havo oqimi chiqib ketivchi qisimga shamol agregatini o‘rnatish va uni sanoat korxonasini kichik quvvatli istemolchilari uchun ya’ni xususiy extiyojga qo‘llash taklif etilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. 2021 yil 12 aprel kuni qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi hududida atrof tabiiy muhitni muhofaza qilishning iqtisodiy mexanizmlarini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi Vazirlar Mahkamasi qarori.
2. Sanoat ekologiyasi Oliy o‘quv muassasalari uchun darslik. SH.A.Mamatqolov, T.T.Tursunov Toshkent 2020 yil.

3. Sanoat chiqindilarini rekuperatsiya qilish texnologiyasi . S.M.Turobjonov, M.M.Niyazova Toshkent, 2011 yil.

4.<https://sibelkon.ru/produkcziya/pyileulavlivayushhee-oborudovanje/ciklonnye-filtry/ciklon-col/>

5. Wind Power [Электронный ресурс]. – 2016. – URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Wind_Power.

России, 2002. – 8 с. – (Государственный стандарт Российской Федерации).

O'SMIRLAR KIYIMLARI ASSORTIMENTINI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR

Abulova Parvina Ulug'bekovna

“MUNIS DJINS TEKSTIL” mas’uliyati cheklangan jamiyati

tikuvchi-mutaxassisi

E-mail: zebo-7171@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada o’smirlar kiyimlari assortimentini shakllantiruvchi omillar, bolalar uchun tikuv buyumlari ishlab chiqarishning iqtisodiy jihatlari, xom ashyolari, o’smirlar kiyimlarining assortimenti va klassifikatsiyasi, o’smirlar kiyim-kechaklarining umumiy maqsadiga ko‘ra sinflanishi bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: o’smirlar, kiyimlar, tikuv buyumlari, assortiment, gigiyenik, estetik, ekspluatatsion.

FACTORS FORMING THE ASSORTMENT OF TEENAGERS’ CLOTHING

Abulova Parvina Ulug'bekovna

"MUNIS JEANS TEXTILE" limited liability company

tailor-specialist

ABSTRACT. This article describes the factors that form the range of clothes for teenagers, the economic aspects of the production of sewing products for children, raw materials, the assortment and classification of clothes for teenagers, the classification of clothes for teenagers according to their general purpose.

Key words: teenagers, clothes, sewing products, assortment, hygienic, aesthetic, operational.

Kiyimning paydo bo'lishi tarixi asrlar qa'riga, insoniyat rivojlanishining dastlabki bosqichlariga borib taqaladi. Materialistik nuqtai nazar kiyimning kelib chiqishini iqlim sharoiti bilan, rivojlanishini esa ishlab chiqaruvchi kuchlar va ishlab chiqarish vositalarining tarkibi bilan bog'laydi.

Soha tarixiga nazar soladigan bo'lsak, dastlab inson tanasini noqulay iqlim sharoitlaridan, atmosfera ta'siridan himoya qilish uchun yaratilgan kiyim-kechak, turli tarixiy, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlar, milliy xususiyatlar, jamiyat ta'sirida juda ko'p o'zgarishlarni boshdan kechirdi, turli xillari va shakllariga ega bo'ldi.

Ayniqsa, tikuv va trikotaj assortimentida kiyim-kechak eng katta ulushga ega. O'smirlar kiyimlarini ishlab chiqarishni tashkil etishga bir qator modellar va uslublarning takrorlanishi ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, matolardan oqilona, tejamkor foydalanish xarajatlarni kamaytirishga va zarur rentabellikka erishishga yordam beradi. Bolalar uchun tikuv buyumlari ishlab chiqarishda xom ashyo tannarxini pasaytirish, shu bilan birga mehnat unumdorligini oshirish shart-sharoitlari asosan ishlab chiqarishni ixtisoslashtirish, ichki zaxiralardan to'liq foydalanish hisobiga erishiladi.

O'smirlar kiyimlari xilma-xil bo'lib, ko'plab turdagi mahsulotlarni (ikki ming turdan ortiq) o'z ichiga oladi. Asosiy turlari - paltolar, kurtkalar, shimlar, yubkalar, kostyumlar, ko'ylaklar va boshqalar bo'lib, bizga turli maqsadlar uchun kiyim to'plamlarini yaratishga imkon beradi: ish, dam olish, uyda, sport uchun.

Ushbu to'plam (kolleksiya)larning tarkibi dizayni o'xshashligi, lekin materiallar, badiiy va rang dizayni bilan farq qiladigan bir xil turdagi mahsulotlarni o'z ichiga oladi. O'smirlar uchun tikuv va trikotaj buyumlarni tasniflashda xom ashyo va materiallar, pardoqlash dizayni va xarakteri, ishlab chiqarish usuli va o'lchamlari hisobga olinadi.

Sanoat va savdo tasniflari qo'llaniladi, ular tikuv va trikotaj buyumlar uchun narx varaqalarida keltirilgan va sanoat tasniflarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oladi. O'smirlar uchun kiyim-kechak assortimentini qo'llanilishi bo'yicha tasniflash, shuningdek, kiyim-kechak assortimentini o'rganish uchun qulay bo'lgan sanoat va savdo tasniflarining asosiy xususiyatlariga ko'ra muhim ahamiyatga ega.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, o'smirlar kiyim-kechaklari umumiy maqsadiga ko'ra maishiy (uy kiyimlari), sport, ishlab chiqarish va formaga bo'linadi.

Uy kiyimlari. Ushbu kiyim ko'p funksiyali bo'lib, zarur xizmat ko'rsatish talablariga javob berishi kerak: moda, chiroyli, zamonaviy, sanitariya-gigiyena talablariga javob beradigan, qulay bo'lishi, inson tanasining o'lchamiga mos kelishi va foydalanish muddati davomida iste'mol xususiyatlarini saqlab qolish.

Sport kiyimi. Jismoniy mashqlarni bajarish uchun maksimal qulayliklar yaratish uchun mo'ljallangan. Sanoat kiyimlari. Insonni salbiy ishlab chiqarish omillari va ifloslanishdan himoya qiladi. Maqsadga ko'ra, o'smirlar kiyimlari kiyim-kechak kundalik, tantanali, uy, ochiq havoda va sport uchun bo'linadi.

Qulay, qo'llashga chidamli, pishiq bo'lishi kerak: ishbilarmonlik, klassik yoki sport uslubida o'rtacha miqdordagi bezaklar bilan tayyorlanadi. Bu kiyim qulay, gigiyenik talablarga javob beradigan va zamonaviy shaklga ega bo'lishi kerak.

Tantanali kiyimlar. O'smirlar kiyimlari "fantaziya" uslubining turli shakllari yoki uning romantik, folklor, shuningdek, qat'iy klassik variantlari ishlab

chiqilmoqda. Ushbu kiyimlarning asosiy vazifasi bezak – insonning tashqi ko'rinishi va bayramona kayfiyatni yaratishdir.

Uy sharoitida ishlash uchun ishlatiladigan o'smirlar kiyimlari turli vazifalarni bajarish uchun qulay bo'lishi kerak. Uy sharoitidan tashqari uchun kiyimning shakli va dizayni; ishlatiladigan materiallar bilan bir qatorda, insonga maksimal qulaylikni ta'minlashi kerak. Ochiq havoda kiyish uchun kiyim-kechaklarga kostyumlar, shimlar, ko'ylaklar, yubkalar, kurtkalar, kombinezonlar kiradi. Model-konstruktiv xususiyatiga ko'ra, o'smirlar kiyimlari kostyum va libos mahsulotlari, ichki kiyim, paypoq, ro'mol va sharf va bosh kiyimlarga bo'linadi. Qo'llash shartlariga o'smirlar kiyimlari ko'ra – ustki, yengil, korset mahsulotlariga bo'linadi. Mavsum bo'yicha o'smirlar kiyimlari – yozgi, qishki mavsumiy kiyimlarga bo'linadi.

Jins va yosh bo'yicha o'smirlar kiyimlari o'g'il bolalar va qiz bolalar uchun mo'ljallangan kiyimlarga bo'linadi. Amaldagi materiallarga ko'ra – mato, trikotaj, noto'qima materiallar, tabiiy va sun'iy teri va mo'yna, murakkab, plyonkali materiallardan tayyorlangan kiyimlar. Tayanch nuqtasiga ko'ra o'smirlar kiyimlari yelkada turadigan va belda turadigan kiyimlarga bo'linadi.

Demak, o'smirlar kiyim-kechaklari assortimenti keng qamrovli bo'lib, turli jihatlari bo'yicha sinflarga ajratiladi. Ularning zamonaviy, transformatsiya-lanadigan, ko'p funksiyali ko'rinishlarini ishlab chiqarish mazkur yoshdagi bolalarning talabini qondirishga olib keladi. Dizayner va tikuvchilarimiz oldidagi dolzarb masala sifatida yuzaga chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Практикум по моделированию и конструированию одежды: учебное пособие / под ред. В.Кузьмичева. – Иваново: ИВГПУ, 2014. –. 576 с.
2. Рефераты по промышленности и производству “Разработка коллекции моделей одежды для подростков” / <https://xreferat.com/76/1779-1-razrabotka-kollekcii-modeleiy-odezhdy-dlya-podrostkov.html>
3. Ермилова В.В., Ермилова Д.Ю. Моделирование и художественное оформление одежды [Текст]: учебное пособие / В.В., Ермилова, Д.Ю.Ермилова – М.:Академия, 2000, 490с.
4. Sharifovna, T.Z., & Bakhriniso, T. Modernization of higher education by solving integration problems.
5. Sharifovna, T.Z., Khamidovna, S.K., Bakhtiyorovna, T.B., & Fakhritdinovna, M.S. (2020). Improving Higher Education Through Integrated Learning, Features Of An Integrated Lesson. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7(03), 2020.
6. Ubaydova, V.E. Naqshbandiya's teaching about the need for a halal bite is a means of increasing (strengthening tool) the ability to produce exports and products

of light industry. Fundamental and applied scientific research in the field of inclusive design and technology: experience, practice and prospects, 174.

7. Tukhtayeva, Z. S. Modern embroidery machines of zigzag stitching / Z. S. Tukhtayeva, H. I. Radzhabova. — Text : direct // Young scientist.. — 2015. — № 9 (89). — P. 317-319. — URL: <https://moluch.ru/archive/89/17752/> (дата обращения: 11.10.2022).

8. https://studbooks.net/2512298/tovarovedenie/klassifikatsiya_detskoy_odezhdy_n_oznacheniyu

ИНГИЧКА ТОЛАЛИ ҒЎЗА НАВЛАРИНИ ПАРВАРИШЛАШДА ҚАНДАЛАЛАР ЗАРАРИГА АГРОТЕХНИК ТАДБИРЛАРНИНГ ТАЪСИРИ

Бобоева Нодира Тўхтамишовна,

мустақил тадқиқотчи,

Термиз Давлат университети,

Негматова Сурайё Тешаевна,

Қишлоқ хўжалиги фанлари доктори,

Пахта селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш агротехнологиялари илмий

тадқиқот институти

E-mail: snegmatova1973@gmail.com

Аннотация: Мақолада Республиканинг жанубий минтақаси Сурхондарё вилоятининг пахтачиликка ихтисослашган фермер хўжаликларида ингичка толали ғўза навларини парваришлашда ғўза экинига катта зарар етказадиган ўсимликхўр қандалалар зарарига қарши такомиллашган агротехник тадбирлардан – кўчат қалинлиги ва чилпиш усуллари таъсири баён қилинган бўлиб, ғўзада мақбул кўчат қалинлигида кимёвий чилпиш ўтказилганда ўсимликхўр қандалага бардошлиги кўчайиб, қандала билан зарарланиш даражаси чилпиш ўтказилмаган вариантга нисбатан 4,9% кам бўлиши илмий асослаб берилган.

Калит сўзлар: қандала, ғўза, кўчат қалинлиги, чилпиш усуллари, ҳосилдорлик.

THE INFLUENCE OF AGROTECHNICAL MEASURES ON THE DAMAGE OF BOILERS IN THE CULTIVATION OF STRONG COTTON VARIETIES

Boboeva Nodira To‘xtamishovna,
independent researcher, Termiz State University

Negmatova Surayyo Teshaeвна,
doctor of agricultural sciences
Cotton Breeding, Seed Production and Agrotechnologies Research Institute,
E-mail: snegmatova1973@gmail.com

Abstract: The article describes the effect of improved agrotechnical measures against the damage of herbivorous caterpillars, which cause great damage to the cotton crop in the farms specializing in cotton growing in the Surkhondarya region of the southern region of the Republic - seedling thickness and thinning methods. increased resistance to herbivores when chemical spraying was carried out the degree of damage to the candala is 4.9% less compared to the non-chilling option is scientifically justified.

Key words: candala, cotton, seedling thickness, pruning methods, productivity.

Дунё миқёсида юз бераётган иқлим ўзгаришлари ва антропоген омиллар агроценозларда фаунистик компонентларнинг салбий таъсир даражаси ўзгариши ҳамда янги зараркунандаларнинг пайдо бўлишига сабаб бўлмоқда. Айниқса, охириги 10-15 йилда зарарли қандалаларнинг *Creontiades*, *Lygus* ва *Apolygus* авлодига мансуб 20 га яқин тури пахтачилик ривожланган АҚШ, Австралия, Хитой, Ҳиндистон, Конго, Судан ва Миср каби қатор давлатларнинг ғўза агроэкоотизимларида кенг тарқалиб, ҳосилдорликка катта зиён етказмоқда. [6].

Республикамизда ҳам сўнги йилларда ғўза майдонлари қисқартирилишига қарамасдан унда учрайдиган зараркунандаларнинг зарари ортиб бормоқда. Чунки, мамлакатимизда ғўза майдонларида зараркунандаларнинг ривожланиши ва тарқалишига қулай шароит мавжуд. Ғўза агробιοценозидаги бундай ҳолат айрим зараркунанда турларининг ортиб боришига олиб келмоқда.

Қандала дастлаб ёш барглари, гул ғунчаларини кучли зарарлайди, сўнгра шона, гул ва ҳосил тугунчаларини, пишиб етилмаган уруғларни, ўсув нуқта ва пояни кучли зарарлайди. Бир ёшдаги ёш личинкалар ўсимликнинг пастки ярусидagi ўсимлик қисмларини зарарлайди. II ёшдаги авлоди ўсимликнинг юқори қисмини ва катта ёшдаги личинкалар, ўсимликнинг ҳосил органларини зарарлайди [5].

Сурхондарё вилояти шароитида кимёвий чилпиш ўтказиш яхши натижа бериб, қўлда чилпиш ўтказилганга нисбатан 5.0-4.1 ц\га қўшимча ҳосил олинганлиги аниқланган [2].

Чилпиш ўтказиш муддати ҳудуднинг об-ҳаво шароитига, кўчат қалинлигига, ғўзанинг ривожланишига ва навига қараб ўзгариши мумкин. Кўчат қалинлиги 140-160 минг туп бўлса, 12-14 ҳосил шоҳида; 80-90 минг туп бўлса 16-17 ҳосил шоҳида чилпиш ўтказиш мақсадга мувофиқ [4].

Ғўзада чилпиш билан бирга Энтожеан препарати қўлланилганида бир туп ўсимликда 20.8 дона ҳосил элементлари бўлиб, шундан 1.3 донаси яъни, ҳосил элементларининг 6.8% и қандала билан зарарланган. Ўсимликда фақатгина чилпиш ўтказилганда 20 дона ҳосил элементлари бўлиб, шундан 7.85% қандала билан зарарланган. Ғўзада умуман чилпиш ўтказилмаганда эса 17.5 дона ҳосил элементи бўлиб, зарарланганлари 3.7 донани, яъни 21.8% ни ташкил этган [1].

Юқоридаги муаммоларни ҳал этиш учун ғўза навларини тўғри жойлаштириш, сифатли ва тола чиқими юқори бўлган навларни экиш, юқори агротехник тадбирларни ўз вақтида ўтказиш, қандалаларнинг тарқалиши, зарар келтириш хусусиятларини изоҳлаш ҳамда зарарли турларига қарши самарали

агротехник кураш усуллари ишлаб чиқиш муҳим илмий-амалий аҳамият касб этади.

Ғўзанинг ўсиши ва ривожланишига тупроқ унумдорлиги, экиш муддати ва меъёрлари, суғориш, озиклантириш, қатор орасига ишлов, чилпиш усуллари, дефоляция муддати ва меъёрлари, ғўзанинг касалликлари ўз таъсирини кўрсатади. Олиб борилган илмий изланишларимизда кўчат қалинлиги, чилпиш усуллари ғўзани ўсимликхўр қандалалар билан зарарланиш даражасига таъсири ўрганилди.

Таҷрибада ғўзанинг ингичка толали “Сурхон-103” нави экилиб, 2 хил кўчат қалинлигида (120-130 ва 140-150 минг туп\га) ғўзага чилпиш ўтказилмаган, чилпиш ўтказилган ва энтожеан билан чилпиш ўтказилган вариантларда ўсимликхўр қандала билан зарарланиш даражаси бўйича кузатувлар олиб борилди (1-жадвал).

1-жадвал

Ғўза ҳосил элементларининг қандала билан зарарланиш даражаси

№	Кўчат қалинлиги, минг туп\га	Чилпиш усуллари	Ҳосил элементлари, дона	Зарарланган ҳосил элементлари, дона	Зарарланиш фоиз ҳисобида, %
15.09. 2020 й.					
1	120-130	Чилпиш ўтказилмаган	20.0	2.1	10.5
2		Чилпиш ўтказилган	21.6	1.6	7.4
3		Энтожеан қўлланган	23.0	1.3	5.6
4	140-150	Чилпиш ўтказилмаган	16.3	2.4	14.7
5		Чилпиш ўтказилган	18.0	2.0	11.1
6		Энтожеан қўлланган	20.5	1.3	6.3

Ғўзани ўз вақтида чилпиш ҳосил нишонларини сақланиб қолишини, ҳосил салмоғини ортишини таъминлаб, тола сифатини яхшиланишига олиб келса, уни кечиктириб ўтказиш ёки умуман ўтказмаслик ғўзалар сербарг бўлиб,

кўсақларнинг қобиғи қалинлашиб, пишиб етилиши 7-10 кунга кечикиши мумкин. Шунингдек, кимёвий чилпиш ўтказилганда ғўза тупи ихчам арчасимон шаклга кириб, қатор орасидаги ҳаво алмашинуви яхшиланади. Натижада биринчи терим салмоғи 5-6 центнерга ошиб, ҳосилни қисқа муддатда йиғиштириб олишга эришилади [3].

Тажрибада ғўзанинг “Сурхон-103” нави гектарига 120-130 минг туп кўчат қолдирилиб, чилпиш ўтказилмаган, чилпиш ўтказилган ва энтожеан билан кимёвий чилпиш ўтказилган вариантларда ғўзани ўсимликхўр қандалага бардошлиги аниқланганда юқори натижа кимёвий чилпиш ўтказилган вариантда кузатилди. 15 сентябрдаги кузатув натижаларига кўра, ғўзада ҳосил элементлари 20.0-23.0 донагача бўлиб, шундан 1.3-2.1 донаси қандала билан зарарланган. Қандала билан энг кўп зараланиш ғўзада чилпиш ўтказилмаган вариантда кузатилиб, қўлда чилпиш ўтказилган вариантга нисбатан 3.1% ва кимёвий чилпиш ўтказилган вариантга нисбатан 4.9% кўп зарарланган.

Кўчат қалинлиги юқори бўлганда ғўзани сув ва озикадан фойдаланиш кўрсаткичи камайиб, пахтадан 15-20% гача кам ҳосил олинади. Тажрибада ҳам пахта ҳосили кўчат қалинлигига мос ҳолда гектарига 120-130 минг туп бўлганда 29.2-33.6 ц\га бўлса, кўчат қалинлиги 140-150 минг туп\га гача оширилганда 27.4-31.2 ц\га бўлиб, кўчат қалинлигини ошиши билан пахта ҳосилдорлиги 1.8-2.4 ц\га га камайганлиги кузатилди.

Демак, ингичка толали ғўза навларидан юқори пахта ҳосили олиш ва уни қандала зарарига бардошлигини ошириш учун гектарига 120-130 минг туп кўчат қолдириб, кимёвий чилпиш ўтказиш мақсадга мувофиқдир.

Хулоса. Республикамизнинг жанубий минтақаси Сурхондарё вилоятининг тақир ўтлоқи тупроқлари шароитида ғўзага зарар етказадиган ўсимликхўр қандалаларга қарши такомиллашган агротехник тадбирлардан мақбул кўчат қалинлиги ҳамда чилпиш усули ўз вақтида сифатли ўтказилганда ўсимликхўр қандалалар сони камайиши, пахта ҳосилдорлиги ошиши кузатилди. Ингичка толали ғўза навларидан юқори ва сифатли пахта ҳосили олиш ва

ўсимликхўр қандалаларга бардошлилигини ошириш учун уни гектарига 120-130 минг туп қўчат қалинлигида парваришлаб, кимёвий (энтожеан қўллаб) чилпиш ўтказиш тавсия этилади.

Фойдаланилган адабиётлар руйхати

1. Бобоева Н.Т., Негматова С.Т. Effects of agrotechnical measures on the number of plant-eating candles and cotton yield. «Аграрная наука» научно-теоретический и производственный журнал. 11-12. 2020. С.-122-124. DOI 10.32634/0869-8155
2. Жураев Б. Кимёвий чилпишнинг самараси. Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали. №3, 2000. 22-23 б.
3. Назаров Р.С. Ғўзани чилпиш самараси. Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали. №7, 2017. 8 б.
4. Шайхов Э.Т., Нормухамедов Н., Шлейхер А.И., Азизов Ш.Ф., Лев В.Т., Абдурашидова Л.Х. Пахтачилик.-Тошкент: Мехнат, 1990. 238-295 б.
5. Boboeva N.T., Negmatova S.T. Effects of Improved Agrotechnical Measures on Harmful Harvesting of Medium-Fiber Cotton Varieties. Texas Journal of Multidisciplinary Studies. SJIF Impact Factor (2021): 5.256. Vol. 2 (2021): TJM. Published: Nov 5, 2021. Pp-25-28.
6. Wheeler A.G. Biology of the Plant Bugs (Hemiptera: Miridae): Pests, Predators, Opportunists. –New York, 2001. –507 pp

ОЛИЙ ТАЪЛИМНИНГ РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТГА ТАЙЁРЛИГИНИ БАҲОЛАШ

Б.Кўчқоров,

Тошкент шаҳридаги Аджу университети

Аннотация

Рақамли иқтисодиёт учун кадрлар тайёрлаш тизими уни ривожлантиришнинг асосий манбаи бўлиб, ривожланган олий ва касб-хунар таълими тизими мавжудлигига қарамай, рақамли иқтисодиёт мақсадларига эришиш учун янги таълим лойиҳалари яратилди. Олий таълимнинг рақамли иқтисодиётга тайёрлигини баҳолаш бўйича ўтказилган тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, фақат айрим университетлар автоматлаштириш, ахборотлаштириш босқичларидан ўтиб, рақамли иқтисодиёт сари ишонч билан бормоқда.

Калит сўзлар: Рақамли иқтисодиёт, таълим, олий таълим, ахборот инфратузилмаси, электрон таълим.

Рақамли иқтисодиётни шакллантириш йўналиши сўнгги бир неча йил ичида ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг глобал тенденциясига айланди. Рақамли иқтисодиётнинг салоҳияти кўп жihatдан ахборотли жамиятини яратиш ва ривожлантириш натижалари билан боғлиқ. Ахборот жамияти соҳасида давлат сиёсатини қабул қилиш муддатидан қатъи назар, рақамли иқтисодиётнинг истиқболлари мавжуд инфратузилма, жумладан, унинг ҳисоблаш қуввати, алоқа линиялари ва мазмундан фойдаланиш орқали янги иқтисодий самараларга эришиш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 31 декабрдаги 824-сонли “Олий таълим муассасаларида таълим жараёнини ташкил

этиш билан боғлиқ тизимни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2020 йил 27 октябрдаги “Олий таълим муассасаларини нуфузли хорижий олий таълим муассасалари билан ҳамкорликда трансформация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли, 2018 йил 5 июндаги “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3775-сон қарорлари, 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” фармони ҳамда мазкур фаолиятга тегишли бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда устувор вазифалар белгиланган.

Мазкур йўналиш доирасида, асосан, рақамли иқтисодиётни ривожлантириш талабларига жавоб берадиган ва рақамли компетенцияларга эга бўлган кадрларни тайёрлаш бўйича вазифалар белгиланди.

Албатта, рақамли иқтисодиёт учун кадрлар тайёрлаш тизими уни ривожлантиришнинг асосий манбаи, яъни иқтисодиётнинг турли тармоқларида рақамли маълумотларни қайта ишлаш алгоритмларини яратувчи ва қўллайдиган, юқори технологияли товарлар ва хизматлар яратувчи, инновацияларни жорий етувчи мутахассисларни тайёрлашдир. Ривожланган олий ва касб-ҳунар таълими тизими мавжудлигига карамай, рақамли иқтисодиёт мақсадларига эришиш учун янги таълим лойиҳалари яратилди. Яратилган таълим ва илмий-тадқиқот тузилмалари бошқарув ва таълим дастурлари жиҳатидан давлат университетларидан тубдан фарқ қилади.

Олий таълимнинг роли рақамли иқтисодиётни тегишли таълим ва тадқиқот дастурлари ва кадрлар билан таъминлашдан иборат. Акс ҳолда, рақамли иқтисодиётнинг таълим ва тадқиқот вазифалари хусусий секторга, энг яхши ҳолатда нодавлат ташкилотларига, ёки рақамли таълим платформаларига ўтади.

Таълимнинг рақамли иқтисодиётга тайёрлигини баҳолаш қуйидаги кўрсаткичлар гуруҳлари бўйича амалга оширилади:

- таълим жараёнида ахборот технологияларини қўллаш;
- таълимда ахборот технологияларидан фойдаланиш бўйича педагог кадрларни тайёрлаш;
- таълим бошқарувини ахборотлаштириш;
- таълим фаолиятининг ахборот инфратузилмаси;
- таълимни рақамлаштиришни меъёрий-ҳуқуқий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш.

Тадқиқот расмий статистика, эксперт баҳолари ва профессионал ҳамжамият маълумотлари асосида Жаҳон банки томонидан таклиф этилган мезонларни ҳисобга олган ҳолда ўтказилади.

Рақамли таълимнинг зарур рақамли компетенцияларни ўрганиш, рақамли иқтисодиёт учун инсон капиталини тайёрлаш жараёни сифатида умумий талқини ушбу концепцияни мавзу соҳасига - рақамли технологияларга қисқартиради. Ҳозирги вақтда ахборот ва рақамли технологиялар ўртасида аниқ чегарани аниқлаш қийин, чунки АТ ривожиди янги босқич пайдо бўлмоқда ва шаклланимоқда. Кўпинча, рақамли технологиялар деганда АТ нинг баъзи бир тўплами тушунилади, масалан, рақамли платформа ёки АТ, улар учун янги қўллаш соҳалари топилган, масалан, сунъий интеллект ёки қўшимча технологиялар. Жамиятда яратилган телекоммуникация тармоқлари, ҳисоблаш қуввати, контент ҳажмидан иборат ахборот инфратузилмаси АТ дан кенг фойдаланиш учун замин яратади. Умуман олганда, рақамли иқтисодиёт ва таълимда АТ дан фойдаланишнинг янги даражасини тавсифлайди. 1990 йиллардан бошлаб жамиятни ахборотлаштиришнинг фаол босқичининг бошида “электрон бизнес” тушунчаси пайдо бўлди, яъни бизнес алоқаларини интернет тармоғига ўтказиш. Шундан сўнг “электрон тижорат”, “электрон таълим”, “электрон ҳукумат” ва ҳоказо тушунчалар пайдо бўлди. Электрон бизнес ва индивидуал веб воситалари узоқ вақт давомида глобал инновация

сифатида қаралмаган. Ҳақиқатан ҳам, электрон алоқа хизматлари ахборот-иқтисодий фаолиятда стандартга айланди, жумладан, таълим ҳам.

Ахборотлаштиришнинг кейинги ривожланиши АТ билан эмас, балки ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал қилишда улардан фойдаланишнинг янги усуллари билан боғлиқ. Ушбу янги усуллар жамият томонидан тўпланган ахборот технологиялари миқдорини қабул қилинадиган қарорлар, кўрсатиладиган хизматлар, ресурсларни бошқариш ва бошқаларнинг янги сифатига ўтказишни таъминлаши керак. Бир қатор олимлар ахборотлаштириш ривожининг янги босқичини “ақлли” деб белгилаб, “ақлли шаҳарлар” мисолида фуқаролар учун хавфсизлик ва қулайликнинг янги даражасини таъминлашда АТ ютуқларига ишора қилмоқдалар.

Жамиятда замонавий АТ дан фойдаланишда учта асосий босқични ажратиш мумкин: автоматлаштириш, ахборотлаштириш ва рақамлаштириш АТ ривожланиши ва ишлаб чиқариш ва бошқарув жараёнларига кириб бориши билан аввал индивидуал функциялар ва операциялар, кейин эса корхоналар ўзгартирилди.

Олий таълимнинг АТ инфратузилмаси қандай бўлиши лозим. Рақамли иқтисодиёт шароитида олий таълим соҳасига иқтисодиётнинг тармоқ сифатида қаралиши керак, унда рақамлаштиришнинг афзалликлари ҳам мавжуд бўлиши керак. Сўнги ўн йилликларда давлат органлари таълим тизимини ахборотлаштириш сиёсатини олиб борди. Айти пайтда “ Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси”¹ таълим жараёнига рақамли технологиялар ва замонавий усулларни жорий этиш бўйича

“... рақамли иқтисодиёт учун юқори малакали муҳандис-техник кадрлар тайёрлаш тизимини ташкил этиш;

замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва таълим технологияларининг мустаҳкам интеграциясини таъминлаш, бу борада педагог

¹ <https://lex.uz/docs/4545884>

кадрларнинг касбий маҳоратини узлуксиз ривожлантириб бориш учун қўшимча шароитлар яратиш;

таълим жараёнларини рақамли технологиялар асосида индивидуаллаштириш, масофавий таълим хизматларини ривожлантириш, вебинар, онлайн, «blended learning», «flipped classroom» технологияларини амалиётга кенг жорий этиш;

замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида масофавий таълим дастурларини ташкил этиш;

маъруза ва амалий машғулотлар, семинарларни онлайн кузатиш ва ўзлаштириш имконини берувчи, шунингдек уларни электрон ахборот сақловчиларга юкловчи «E-MINBAR» платформасини амалиётга жорий этиш, таълим жараёнларида «булутли технологиялар»дан фойдаланиш;

масофадан туриб фойдаланиш имконини берувчи электрон кутубхона тизимини кенг жорий этиш, талабаларнинг олий таълим муассасасида ўқишни тамомлаганларидан сўнг кутубхона фонди, ахборот базаларидан фойдаланишини йўлга қўйиш орқали уларнинг касбий малакасини узлуксиз ошириб бориш имкониятларини кенгайтириш;

миллий электрон таълим ресурслари яратилишини жадаллаштириш, хорижий электрон таълим ресурсларини таржима қилиш ишларини ташкил этиш, таълим жараёнида электрон ресурслар салмоғини босқичма-босқич ошириб бориш, электрон ўқув адабиётлар яратиш, уларни мобил қурилмаларга юклаб олиш мақсадида кутубхоналарда QR-код ёрдамида электрон ресурслар ҳақидаги ахборотларни жойлаштириш тизимини яратиш;

олий таълим муассасасининг конференция материаллари, битирув-малакавий ишлар, магистрлик ва докторлик диссертацияларидан иборат илмий-техник маълумотлар электрон базасини яратиш, келгусидаги илмий-техник маълумотлар янгилегини таъминлаш мақсадида антиплагиат тизимидан фойдаланишни кенг жорий этиш;

таълим йўналишлари ва мутахассисликларининг ўзига хослигидан келиб чиқиб, таълим жараёнида халқаро миқёсда кенг қўлланиладиган замонавий дастурий маҳсулотлардан фойдаланишни ривожлантириш;

олий таълим муассасаларидан олинган турли ҳисобот ва маълумотлар сонини кескин камайтириш, уларни тайёрлашнинг қоғоз шаклидан воз кечиш, бошқарув тизими ва ўқув жараёнлари, кутубхона ва ҳужжатлар айланмасини электронлаштиришни таъминловчи «Электрон университет» платформасига босқичма-босқич ўтиш, таълим жараёни иштирокчилари фаолияти самарадорлигини мониторинг қилишнинг электрон тизимини жорий этиш;

олий таълим муассасалари педагог ходимлари, бакалаврият, магистратура талабалари ва докторантларига оид маълумотларни ўзида акс эттирувчи ва мунтазам янгиланиб боровчи электрон база (Student Record System) юритилишини йўлга қўйиш асосида унинг миллий тизимини яратиш;” каби устувор вазифалар белгилаб олинган.

Университетларимизда ўқув жараёнида АТ дан фойдаланиш амалиёти масофавий таълим нуктаи назаридан кўриб чиқилади. Маъруза материалларини ишлаб чиқиш ва намойиш қилишда шахсий компютерлар ва проекторлардан фойдаланиш маъносида эмас, балки таълим технологиялари ва электрон таълим кўринишида. Талабаларга улардан фойдаланишни ўргатиш амалиёти асосан аралаш таълим шаклида талабаларнинг фақат учдан бир қисмига тааллуқлидир. Онлайн таълим дастурлари асосан нодавлат таълим муассасалари томонидан тақдим этилади, уларнинг онлайн таълим сегментидаги улуши юқори. Университетлар яратилган рақамли таълим муҳитини ўзларининг таълим маҳсулотлари, интерактив контентлари, ўзаро алоқаси воситалари ва талабаларнинг лойиҳа фаолияти билан тўлдиришлари керак, шунда рақамли иқтисодиётнинг афзалликлари улар учун мавжуд бўлади.

Олий таълимнинг рақамли иқтисодиётга тайёрлигини баҳолаш бўйича ўтказилган тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, фақат айрим

университетлар автоматлаштириш, ахборотлаштириш босқичларидан ўтиб, рақамли иқтисодиёт сари ишонч билан бормоқда. Аксарият университетлар ахборотлаштиришнинг дастлабки босқичида, бу университетнинг АТ инфратузилмасини шакллантириш, ўқув ва маъмурий жараёнларни автоматлаштиришни назарда тутди. Рақамли иқтисодиётни, шунингдек, рақамли иқтисодиёт тармоғи каби кадрлар тайёрлаш орқали шакллантиришда тўлиқ иштирок этиш учун университетларни ахборотлаштириш соҳасида қўллаб-қувватлаш чораларини кўриш зарур. АТ инфратузилмасининг ҳозирги ривожланиш даражаси университетларнинг маъмурий ва ўқув жараёнлари етарли даражада ахборотлаштирилмаганлигидан далолат беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ш. М. Мирзиёев – Тошкент : Ўзбекистон. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз
2. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ 2030 ЙИЛГАЧА РИВОЖЛАНТИРИШ КОНЦЕПЦИЯСINI ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 08.10.2019 йилдаги ПФ-5847-сон. <https://lex.uz/docs/4545884>.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли Қарори. – Тошкент, 2017 йил 21 апрель. Манба: <http://press-servis.uz>.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 июлдаги Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисидаги ПҚ-3832-сонли қарори.
5. Абдурахманова Г.И., Вишнеvский К.О., Волкова Г.Л. , Гохберг Л.М. и др Индикаторы цифровой экономики: 2018 : статистический сборник ./; И60 Нац. исслед.ун-т «Высшая школа экономики». – М.: НИУ ВШЭ, 2018. – 268 с. – 300 экз. – ISBN 978-5-7598-1770-3.

МУҲАНДИСЛИК КОММУНИКАЦИЯ ТИЗИМЛАРИНИ ЛОЙИХАЛАШ ВА ҚУРИШДАГИ МУАММОЛАР

Сапаров.Ш.Ш.

Ассистент ўқитувчи, Термиз муҳандислик-технология институти

Рўзиқулов.Р.Э.

Термиз муҳандислик-технология институти талабаси

Аннотация

В статье рассматриваются ошибки, дефекты и повреждения зданий и инженерно коммуникационных Системах допущенные при проектировании и строительстве типовых малоэтажных жилых зданий, которые могут повлиять на энергоэффективность зданий.

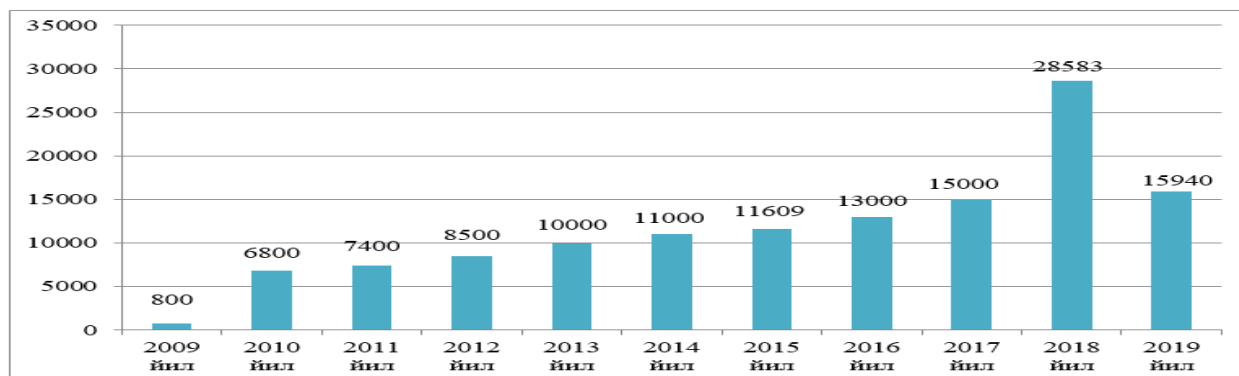
This article investigates mistakes, defects, and damages of engineering system while projecting standard residence which can influence to buildings' energy efficiency.

20-21 май 2014 йили Самарқанд давлат архитектура қурилиш институтида —Муҳандислик коммуникация тизимларини лойиҳалаш, қуриш ва модернизациялашнинг замонавий масалалари мавзусидаги халқаро илмий-техник конференцияда — Намунавий лойиҳалар асосида қурилган турар-жой бинолари ва унинг муҳандислик коммуникациялари тизимларини таъмирлашга тавсиялар номли мақола чоп этилган эди [1].

2009-2012 йилларда имтиёзли ипотека кредитлари ҳисобига қишлоқларда 23500 дан ортиқ замонавий ва кўркам турар-жой бинолари фойдаланишга топширилганлиги тўғрисида гап юритилганлиги келтирилган бўлса, бунинг салмоғи кейинги 2013-2019 йилларда, янада ошди.

Диаграмма: Ўзбекистон Республикаси қишлоқларида 2009-2019 йилларда қурилган намунавий турар-жой бинолари тўғрисидаги маълумотлар.

Обод маҳалла ва обод қишлоқ давлат дастурлари, шу жумладан кам қаватли арзонлаштирилган турар-жой биноларини қуриш борасидаги саъл ишлар кўлами халқимизни қувонтирадиган даражада кенг йўлга қўйилди.

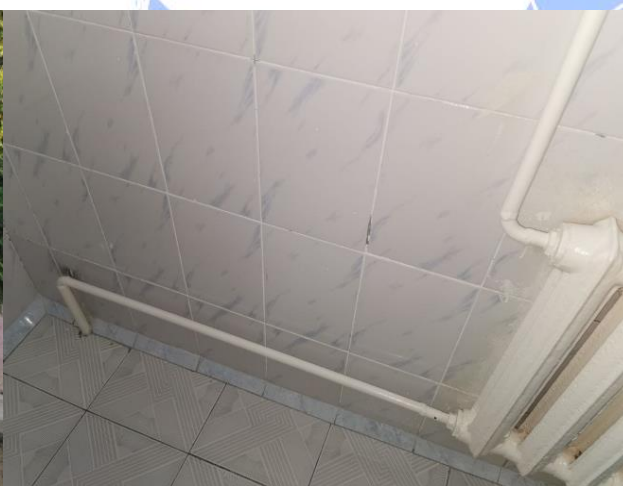

Биз томондан олиб борилаётган бинолар ташхиси ва экспертизаси бўйича изланишлар айниқса, намунавий турар-жой бинолари қурилишида йўл қўйилган, шу жумладан уларнинг муҳандислик тизимларида ҳам учраб турадиган биргаликдаги хато ва камчиликлар, нуқсон ва шикастланишларнинг бино умумий энергия самарадорлигига ва таъсирига йўналтирилган.

Ўтказилган тадқиқот натижалари шундан далolat берадики, намунавий турар-жой биноларида пайдо бўлган нуқсон ва шикастланишларнинг асосий сабаблари лойиҳалаш ва қуришдаги йўл қўйилган хатоликлардир. Буларни юқоридаги фото лавҳалардан кўриш мумкин.

Лойиҳалашда йўл қўйилган камчиликлар:

- иситиш қозонининг хажмини хаддан ташқари катталиги;
- иситиш тизими, иссиқ, совуқ сув ва оқаво қувирларининг девор ва бетон пол ичидан ўтказилиши;
- иситиш тизимида ҳар хил металлларнинг бир-бирига тўғридан тўғри улаш;
- иситиш тизими радиаторларининг хона юзасига мос келмаслиги ва жк.

Қурилишда йўл қўйилган камчиликлар:

- пойдевор жойлашиш чуқурлигининг лойиҳага мос келмаслиги;
- пойдевор билан ғишт девор оралиғида горизонтал гидроизоляция қатламининг йўқлиги;
- сифатсиз қурилиш материал ва конструкцияларининг ишлатилиши;
- иситиш тизими қувурларининг изоляция қилинмаганлиги;
- томдан ўтказилган иситиш тизими қувурларининг атрофини ёпилмаганлиги ва ҳ.к.

Имкон борича юқоридаги камчиликларга йўл қўйилмаслиги керак, акс ҳолда [2] талаблардан келиб чиқиб, жорий таъмирни 4 йил, капитал таъмирни 12 йил кутиб кўп миқдорда энергия йўқотилишига йўл қўйилиши мумкин.

Адабиётлар рўйхати:

1. И.С.Саттаров, С.Матъязов, М.Д.Сапарбоев, Т.И.Саттаров Намунавий лойиҳалар асосида қурилган турар-жой бинолари ва унинг муҳандислик коммуникациялари тизимларини таъмирлашга тавсиялар. —Муҳандислик коммуникация тизимларини лойиҳалаш, қуриш ва модернизациялашнинг замонавий масалалари| мавзусидаги халқаро илмий-техник конференция материаллари (2014 йил 20-21 май).
2. ШНК 1.04.03-05 Положение об организации в проведении реконструкции, ремонта и технического обслуживанию жилых домов, объектов коммунального и социально-культурного назначения.

ПЕРЕВОД КАК ВЫРАЖЕННАЯ РЕАЛЬНОСТЬ СОЗНАНИЯ

Рузиева Махфуза Хикматовна

Бухарский государственный университет, PhD докторант

e-mail: ruzieva.mahfuza@gmail.com

Аннотация: В статье освещаются межкультурные проблемы переводоведения, акцентируется внимание на лингвокогнитивном аспекте. Следует отметить что, созданный переводчиком текст на иностранном языке представляет собой вербальную репрезентацию концептуальной интеграции. Иными словами, вербальное порождение совмещенного ментального пространства переводчика.

Ключевые слова: вербальное качество, ментальное пространство, иностранный текст, лингвокультурный, лингвокогнитивный, сознание переводчика.

TRANSLATION AS THE EXPRESSED REALITY OF CONSCIOUSNESS

Ruzieva Makhfuza Khikmatovna

PhD candidate student at Bukhara State University

e-mail: ruzieva.mahfuza@gmail.com

Abstract: The article highlights the intercultural problems of translation studies, focuses on the linguocognitive aspect. It should be noted that the text created by the translator in a foreign language is a verbal representation of conceptual integration. In other words, the verbal generation of the combined mental space of the translator.

Keywords: verbal quality, mental space, foreign text, linguocultural, linguocognitive, translator's consciousness.

О переводе, его аспектах, природе, специфике, основах и так далее написано великое множество статей, ибо перевод – как алмаз – открывает все новые грани в зависимости от искусства огранщика. Коллекционирование определений перевода сегодня представляет большой интерес. Но бесспорным, на наш взгляд, является положение о посреднической роли перевода в полилоге культур, реальных и ментальных миров, хотя отдельные утверждения о взаимоотношении культуры, сознания и перевода в концепциях отдельных исследователей вызывает множество вопросов. Стоит обратить внимание насколько оправдан в контексте знак равенства в утверждении «Культура есть перевод, и перевод есть культура»? В подобных случаях речь идет, как известно, не о «переводе культур», а о культурных трансферах, то есть о переносе отдельных инокультурных элементов в другую культурную среду. Переводчик же имеет дело с вербальными инокультурными объектами (текстами, высказываниями), и важным для него является не столько различие вербальных знаков и систем, но различие в концептуальных системах автора иностранного текста и самого переводчика, ибо как порождающим, так и перекодирующим «механизмом» выступает мозг человека, и структуры сознания играют в процессе перевода определяющую роль.

Сознание неотделимо от человека. По мнению А. Г. Спиркина, сознание – это «соучастие знания в самом себе» [4, с. 78], т. е. человек располагает знанием о наличии своего знания, сознания.

Релевантной для нашего понимания является метафорическая интерпретация сознания как смыслового фильтра.

В научной литературе этот подход представлен следующими вариантами:

а) осознается то, что не диссонирует с социальными нормами и установками или с диспозициями индивида, а также то, что «опосредовано практикой»;

б) воспринимается и осознается то, что соотносится с имеющимися в нашем сознании «образцами» (начиная от платоновских «эйдосов» до

современных «когнитивных эталонов»), а все то, что не имеет в ментальной сфере «образцов», проходит мимо нашего сознания.

Сознание, по утверждению А. Н. Портнова, имеет антиномичную структуру, поскольку выступает как:

«– поток (stream of consciousness, menstruum) и как способность осуществлять отдельные акты сознания (мыслительные, мнемические, перцептивные);

– экзистенциальная целостность «Я – полюса» и рефлексивная расчлененность;

– как непосредственное переживание и как «оречевленное» сознание (внутренний монолог; внутренний диалог; внешняя речь в различных модусах);

– как языковое сознание, представляющее в генетическом отношении не просто иерархию способностей и функций, но, по всей видимости, подлинную систему, и как предметное сознание, для которого обращение к языковым механизмам не является необходимым» [3, с. 25].

Как показывает анализ переводческих стратегий, они не бывают чисто когнитивными или интуитивными, но представляют собой когнитивно-интуитивные «сцепления». Интуиция при переводе актуализирует исходные вербальные данные, а также «ассоциирует» лежащие в основе ИТ ситуации с реальным фоном (контекстом интерпретации) и определяет как семантические «координаты» перевода, так и построение индивидуального семантического вывода.

Сознание является тем «когнитивным уровнем», который «аккумулирует знания носителей языка о мире, он показывает, каким человек видит окружающий его мир, фиксирует наивно-языковую картину мира в его сознании, бессознательно закреплённую в языковых структурах, которые помимо языковой семантики, несут более широкую информацию об устройстве мира» [2, с. 154].

Лингвально-ментальные операции в процессе перевода обусловлены, как отмечалось выше, речемыслительной деятельностью индивида и функционированием его ментальной сферы. Каждый индивид по-разному ориентируется в национальном культурном пространстве, «выстраивая под себя» собственную модель в рамках конкретного лингвокультурного сообщества, руководствуясь «рекомендациями» собственной когнитивной базы. Именно когнитивная база позволяет индивиду «свободно ориентироваться» в национальном культурном пространстве, особенно, в его центральной части, в то время как представители «иного национального культурного сообщества, пытаясь овладеть данной культурой, наоборот, «блуждают» в центре. Особые трудности у него вызывает то, что ядерные элементы культурного пространства чрезвычайно редко подвергаются осмыслению, рефлексии и экспликации со стороны тех, для кого это пространство является родным» [1, с. 30].

Таким образом, оптимальность перевода обусловлена не только знанием алгоритмов «чужой» культуры, но также пересечением ментальных пространств автора иностранного текста и его переводчиков. В этой связи необходимо подчеркнуть, что ментальные пространства индивидов никогда не могут полностью совпадать, поскольку они определяются индивидуальными знаниями и представлениями и репрезентируются индивидуальным «вербальным кодом». Индивидуальные ментальные пространства имеют какие-то «общие зоны», и перевод будет тем успешнее и результативнее, чем шире «зоны» пересечения индивидуальных ментальных пространств автора иностранного текста и его переводчиков. Именно совмещенное ментальное пространство обуславливает вербальную репрезентацию средствами психосемиотических или же подсознательных особенностей автора иностранного перевода.

Список литературы:

1. Гудков, Д. Б. Прецедентное имя и проблемы прецедентности / Д. Б. Гудков. – М., 1999.
2. Караулов, Ю. Н. Активная грамматика / Ю. Н. Караулов. – М., 1999.
3. Портнов, А. Н. Теоретические проблемы языкового сознания / А. Н. Портнов // Языковое сознание: Теоретические и прикладные аспекты. ИЯ РАН. – Москва, Барнаул: Изд-во Алтайского университета, 2004.
4. Спиркин, А. Г. Сознание и самосознание / А. Г. Спиркин. – М.: Наука, 1972.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ТУРИЗМ СОХАСИИИ
РИВОЖЛАНТИРИШДА, ТАЛАБНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ХОЛАТИ ВА
МУАММОЛАРИ**

Исмаилова Маъмура Элдоровна

Тошкент Давлат Иқтисодиёт Университети

Самарканд филиали ўқитувчиси

эл.манзил: ismail19932609@gmail.com

Аннотация: Маколада Ўзбекистан Республикасининг туризм соҳасида талабни шакллантириш масалалари кўриб чиқилган ва вилоятлар кесимида таҳлил қилинган. Статистик маълумотлар таҳлил қилиниб кўрсаткичлар аниқланган.

Калит сўзлар: Туризм, соҳа, статистика, регрессия, корреляция, мамлакат, табиат, миноралар, хизмат, сервис, иқтисод, бизнес, мақбара, зиёратгоҳ.

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы формирования спроса в сфере туризма Республики Узбекистан и проанализировать по регионам. Проанализированы статистические данные и определены показатели.

Ключевые слова: статистика, индустрии, туризм, регрессия, корреляция, страна, природа, башни, сервис, экономика, бизнес, мавзолей, святыня.

Annotation: The article considers the issues of demand formation in the field of tourism of the Republic of Uzbekistan and analyzes them by regions. Statistical data were analyzed and indicators were determined.

Keywords: tourism, industry, statistics, regression, correlation, country, nature, towers, service, economy, business, mausoleum, shrine.

Ўзбекистан - бу дунё мамлакати, унда ҳамма нарса бор - қор ва музликлардан тортиб то қум тепалари ва тоғ чуққилари. У узининг ажойиб табиий хилма-хиллиги, фаол дам олиш учун битмас-туганмас имкониятлари билан ажралиб турадиган табиий ландшафтлари билан узига хосдир.

Ўзбекистонда шунчалик ажойиб жойлар борки, уларни бир неча таътил мавсумларида ҳам "узлаштириш" кийин. Сиз бутун умр сайр килишингиз мумкин. Масалан, бронза ёки дастлабки тсмир даврларини урганиш учун археологик экспедитсиялар билан боринг. Ва кейин шаҳар ва кишлокларнинг замонавий кифаси каби замонавий тарихий ёдгорликларни зиёрат килинг. Тошкент, Самарканд, Жиззах вилоятларидаги мадрасалар ва масжидлар ва тоғларни, шаркий хукмдорларнинг макбараларини зиерат килгандан сўнг, бутун дунё мусулмонлари учун муқаддас жойда, Хожа Исмоил ал-нинг дам оладиган жойида (иккинчи хаж) маънавий алокани хис этинг. Бухорий, Амир Темур макбарасини зиёрат килинг, ҳамма замон ва халкларнинг рахбари.

Сиз хастингизни асрлар давомида узгармаган меросхур чупонлар ва хунармандлар билан учрашиш учун чуқур канснларга тутпиш ва тоғ чуққиларига чиқиш оркали хис-туйгуларингизни таккослашингиз мумкин. Утмиш романтикасини татиб куришни истаганлар от еки туяга миниб, тоғлар, чуллар ва даштлар буйлаб саёхат килишлари мумкин.

Бирок, бу кудратли салохият туристик бизнес томонидан деярли талаб килинмайди. Ўзбекистонда халқаро туризм кийин кунларни бошдан кечирмокда. Ўзбекистан мустакилликка эришгунига кадар иктисодиёт бошка барча соҳалар сингари туризмни ҳам марказ томонидан катъий тартибга солинган. СССРда туристок фаолиятнинг асосий минтакалари Кавказ, IQМТМ, Болтикбуйи давлатлари, Россия ва Урта Осиёнинг тарихий марказлари эди. Шу билан бирга, Ўзбекистоннинг бир қатар меъморий, археологик, маданий ёдгорликлари ва табиий диққатга сазовор жойларининг тарихий ахамияти аслида реклама килинмаган ва талаб килинмаган булиб колган.

Совет Иттифоки даврида Ўзбекистонда туризм маданий-маърифий ишлар тазимининг мафкуравий функциясини бажарадиган элементларидан бири булиб, узининг устун мавкеига эга булишига карамай, колдик асосда молиялаштирилиб, мухим иктисодий ахамиятга эга булмаган. Мустакилликка эршпгандан сўнг, Ўзбекистонда туризм соҳасини сезиларли даражада ривожлантириш имконияти пайдо булди. 1993 йилда Ўзбекистоннинг Жаҳон сайёҳдик ташкилотининг тулакони аъзоси сифатида киритиш туризм соҳасидаги халқаро алоқаларни ривожлантириш йулидаги катта қадам бўлди.

Ўзбекистан ички туризмни ривожлантириш учун ҳам, чет эллик саёҳатчиларни қабул қилиш учун ҳам катта салоҳиятга эга. Унда сизга керак булган ҳамма нарса бор - улкан ҳудуд, бой тарихий ва маданий мерос, баъзи ҳудудларда эса - даҳлсиз, ёввойи табиат.

Ўзбекистонда кириш ва ички туризм унинг турли хил турлари билан намоиш этилади. Туризмнинг энг фаол ривожланаётган экологик, фаол, экстремал, тарихий ва таълим турлари. Ишбилармонлик сайёҳлиги ҳам жадал ривожланмоқда. Келинг, Козогистон Республикасидаги кириш туризмга эътибор қаратсак. Кўриниб турибдики, 2014 йилдан 2017 йилгача МДХ мамлакатларидан келган сайёҳлар улуши барқарор ўсишда давом этди. (1-жадвал).

1-жадвал.

Ўзбекистон Республикасига кнриб келувчи туристлар сони (минг киши ҳисобида)

Йўналншлар	Йиллар ҳисобида				
	2015 й	2016 й	2017 й	2018 й	2019 й
Умумий туристлар сони	2219 634	2261 164	2330 817	2548 313	2643 022
МДХ давлатларидан	84 121	96 421	111 737	175 766	150 270

Кирувчи туризм таркибида ўсиб бораётган улушни 2004 йилдан 2008 йилгача қарийб 3 баравар кўп бўлган МДХдан ташқари мамлакатлардан келган сайёҳдар эгаллайди. 2018 йилда туристик ташкилотлар хизматидан фойдаланган (2,537,937 киши) нерезидент меҳмонларнинг умумий сони

орасида МДХ мамлакатларидан келган сайёхларнинг улуши тахминан 15% ни, МДХга тегишли булмаган мамлакатлардан эса 85% га яқинни ташкил этди. МДХ мамлакатларидан келган сайёхларнинг ўртача кунлик сони 4-5 кунни, МДХга тегишли бўлмаган мамлакатлардан 17 кунни ташкил этади. Кабул қилиш мақсадида келган сайёхлар оқимини таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, норезидентларнинг 72,5 фоизи Ўзбекистонга ишбилармонлик ва касбий мақсадларда келишади, ва фақатгина 20 фоиз сайёхлар узларининг дам олишлари ва дам олишлари учун Ўзбекистонга келишган. Статистик маълумотларга кўра, унинг давомида битта чет эллик сайёх республикада ўртача 700 АКШ долларини қолдиради.

2014 йилдан 2017 йилгача Ўзбекистон аҳолисининг чет элга сайёхлик ваучерлари билан саёхат қилиш сони доимий равишда ўсиб борди ва фақатгина 2018 йилда бироз пасайиш кузатилди, Чикиш туризмнинг усиши, асосан, дам олиш ва дам олиш мақсадида чет элга сайёхлар сонининг купайиши билан боғлиқ бўлиб, чиқувчи туризмнинг ушбу сегмента 2018 йилда усишни курсатди, бу пайтда барча бошқа чиқувчи турлар салбий динамикаси курсатди. Ушбу даврда чиқадиган туризмнинг узига хос хусусияти дукон туристлари ва ишбилармонлик ва профессионал мақсадлар учун саёхат қилаётган сайёхлар сонининг камайиши хисобланади (2-жадвал).

2-Жадвал

Ўзбекистон Республикасидан чиқувчи туристлар сони (минг киши хисобида)

Йўналншлар	Йллар хисобида				
	2015 й	2016 й	2017 й	2018 й	2019 й
Умумий сони	1554 885	2210 692	2255 626	286 691	261 070
Мдх давлатларига	17219	31 263	28 191	24 820	<u>___ 20 977</u>
Узок шарк давлатларига	1147 666	2179 429	2227 435	2261 871	<u>2240 093</u>

Умуман олганда, 2018 йилда Ўзбекистон Республикасида сайёхлар дунёнинг 100 дан ортиқ мамлакатларига ташриф буюришди. Шу билан бирга, МДХ мамлакатларидан доимий сайёхларнинг асосий қисми Россияга саёхат қилишди. Туркия, Германия, Хитой, Бирлашган Араб Амирликлари, Таиланд, Миср Ўзбекистон аҳолиси орасида энг машхур хисобланади.

Ўзбекистонлик сайёхларнинг МДХ, мамлакатларида бўлиш кунлари уртача 6 кунни, МДХга тегишли бўлмаган мамлакатларда 7 кунни ташкил этади. Шу билан бирга, жўнаб кетиш мақсадлари бўш вақт ва дам олиш (67,3%), бизнес ва профессионал мақсадлар (8,1%).

Ўзбек сайёхлик маҳсулотининг иккита асосий таркибий қисмини ажратиб курсатиш мумкин: Ипак йулидаги маданий туризм (зиёрат ва анъанавий) ва у билан чамбарчас боғлиқ экологик-саргузашт туризм (сафари, дам олиш, кушларни томоша қилиш, треккинг, ов қилиш). Шу муносабат билан Ипак йули йуналиши орқали утадиган экологик-саргузашт туризм учун ресурсларга эга булган минтақаларни таъкидлаш керак: Тошкент, Фарғона, Жиззах, Навоий вилоятлари.

Тошкент ва Самарқанд шаҳарлари республика учун стратегик (хаво, автомобил, темир йул) дарвозалар ҳисобланади ва асосий кўчиш айнан шу шаҳар орқали амалга оширилади. Турли форумларни ўтказиш учун қулай бинолар ва меҳмонхоналардан ташқари шаҳарда дам олиш ва кунгил очиш, учун зарур булган барча нарсалар мавжуд, бундан ташқари, ажойиб дам олиш масканлари яқин шаҳар ҳудудида 500 км радиусда жойлашган.

Маълумки, кириш туризмни ривожлантириш мамлакат учун муҳим аҳамиятга эга. Бунинг сабаби, қирувчи туризм иқтисодий нуқтаи назардан бир қатор афзалликларга эга, жумладан:

ваучерларни сотиш ва ташриф буюрган мамлакатда хизматлар ва товарларни сотиб олиш йули билан чет эл валютаси кўринишидаги маблағларни қабул қилиш;

мамлакатда меҳмон қона соҳасини ривожлантириш;

ривожланган туризм инфратузилмасини шакллантириш;

туризм билан боғлиқ соҳаларни ривожлантириш;

қўшимча иш уринларини яратиш;

зарур туристик маҳсулотни яратиш буйича кенг қўламли сотсиологик ва маркетинг тадқиқотларини ўтказиш.

Ўзбекистон аҳолисининг туристик ҳаракатчанлиги курсаткичи дунёдаги энг паст курсаткичлардан бири ҳисобланади. Туристлик агентликларнинг аксарият қисми ўз ватандошларини чет элга йўналтиришни афзал қўришади ва сайёҳларни Ўзбекистонга жалб қилиш учун бир нечта компанияларгина ишлайди. Бундан ташқари, асосан сайёҳлар Самарқанд, Тошкент, Хива, Бухорога ташриф буюришади.

Туризм - бу республикада валюта тушумини сафарбар қилмайдиган алоҳида соҳа, аксинча, таъсирчан миқдордаги валютани бўшатиш учун канал.

Шуни таъкидлаш керакки, ташқи туризмнинг ривожланиш даражаси ички ва қирувчи туризмга қараганда анча динамикдир. Бу мамлакатимиз аҳолисининг турмуш даражаси ошиб бораётгани ва мамлакат ичида нарх ва сифат кўрсаткичларини бирлаштирадиган рақобатдош туристик тақлифларни этишмаслиги билан боғлиқ.

Қириш ва ички туризм давлат учун энг фойдалидир, чунки уларнинг ривожланиши давомида мамлакатга пул тушиши ва шу билан унинг бюджетни тўлдириш мавжуд.

Шундай қилиб, ҳозирги даврдаги Ўзбекистондаги туризм ҳолати фактларини база қилиб, ички ва қирувчи туризмни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратиш зарурлигини таъкидлаш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: Анализ, стратегия и практика. М.: ИНФРА-М, 1996.
2. Алексеев В. Практикум по маркетингу: Задачи, тесты, ситуации. М.: ИНФРА-М, 2001.
3. Амблер Т. Практический маркетинг. Издательство "Питер", 1999- 400 с. (серия "Теория и практика менеджмента")
4. Андреева О. Технология бизнеса: Маркетинг: Учебное пособие. М • ИНФРА-М, 1997.
5. Ассэль Г. Маркетинг: Принципы и стратегия. М.: ИНФРА-М, 2001.
6. Барышев А. Маркетинг: Учебник. М.: Академия, 2002.

WI-MAX TEXNOLOGIYASINING GLOBAL TARMOQQA CHIQISH EVOLYUTSIYASI

¹Akhmadaliyev Anvarbek Alijon o'g'li,

²Ergasheva Laylo Ruslan qizi

¹Namangan muhandislik-texnologiya instituti, assistent

²Namangan muhandislik-texnologiya instituti, bakalavr

e-mail: anvarbek19932627@gmail.com

Annotatsiya

CDMA (Code Division Multiple Access - kanallarni kodli taqsimlash texnologiyasi), GSM (Global Systems for Mobile Communications- mobil aloqa tarmoqlarining global tizimi), TDMA (Time Division Multiple Access-kanallarni vaqt orqali taqsimlash texnologiyasi), 802.11, WAP (Wireless Application Protocol-simsiz texnologiyalar protokoli), 3G va 4G (uchinchi va to'rtinchi avlod texnologiyalari), GPRS (General Packet Radio Service, ma'lumotlarni paketlab uzatish xizmati), Bluetooth (o'rta va qisqa masofa tarmog'i), EDGE (Enhanced Data Rates for GSM Evolution, takomillashtirilgan GSM tarmoq).

Kalit so'zlar: Wi-Fi (Wireless Fidelity) -«simsiz bog'lanish», WLAN(Wireless Local Area Network — Simsiz Lokal Tarmoq), o'rta va qisqa masofadagi tarmoq (Bluetooth).

THE EVOLUTION OF GLOBAL NETWORKING OF WI-MAX TECHNOLOGY

¹ Akhmadaliyev Anvarbek

² Ergasheva Laylo

¹Namangan Institute of Engineering and Technology, assistant

²Namangan Institute of Engineering and Technology, bachelor

e-mail: anvarbek19932627@gmail.com

Abstract

CDMA (Code Division Multiple Access), GSM (Global Systems for Mobile Communications), TDMA (Time Division Multiple Access), 802.11, WAP (Wireless Application Protocol) wireless technology protocol), 3G and 4G (third and fourth generation technologies), GPRS (General Packet Radio Service, data packet transmission service), Bluetooth (medium and short distance network), EDGE (Enhanced Data) Rates for GSM Evolution, improved GSM network).

Keywords: Wi-Fi (Wireless Fidelity) - "wireless connection", WLAN (Wireless Local Area Network - Wireless Local Area Network), medium and short distance network (Bluetooth).

Yangi CDMA (Code Division Multiple Access - kanallarni kodli taqsimlash texnologiyasi), GSM (Global Systems for Mobile Communications- mobil aloqa tarmoqlarining global tizimi), TDMA (Time Division Multiple Access-kanallarni vaqt orqali taqsimlash texnologiyasi), 802.11, WAP (Wireless Application Protocol-simsiz texnologiyalar protokoli), 3G va 4G (uchinchi va to'rtinchi avlod texnologiyalari), GPRS (General Packet Radio Service, ma'lumotlarni paketlab uzatish xizmati), Bluetooth (o'rta va qisqa masofa tarmog'i), EDGE (Enhanced Data Rates for GSM Evolution, takomillashtirilgan GSM tarmoq) va shu kabi texnologiyalarning xilma-xilligi bu sohada tub burilish boshlanayotganini anglatib turibdi.

Simsiz lokal tarmoqlar (WLAN) hamda o'rta va qisqa masofa tarmoq (Bluetooth) larning rivojlanishi juda istiqbollidir. Simsiz lokal tarmoqlar aeroportlar, universitet va institutlar, mehmonxonalar, restoranlar, korxonalar va tashkilotlar tarmoqlarida ko'plab qo'llanilmoqda. Simsiz tarmoqlarni standartlarini ishlab chiqish 1990 yilda butunjahon IEEE (Elektr va elektronika bo'yicha muhandislar instituti) tashkiloti tomonidan 802.11 komiteti tashkil etilishi bilan boshlangan. Butunjahon o'rgimchak to'ri va bu tarmoqda simsiz qurilmalar yordamida ishlash

g'oyasi simsiz texnologiyalarning rivojlanish jarayonlariga muhim turtki vazifasini o'tadi.

Wi-Fi texnologiyasi hozirgi kunga kelib kompyuter olamida eng perspektiv kompyuter tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Wi-Fi (Wireless Fidelity) — ingliz tili so'zlaridan tashkil topgan bo'lib, «simsiz bog'lanish» ma'nosini anglatadi. Wi-Fi texnologiyasi raqamli ma'lumotlarni radiokanallar orqali jo'natish turlaridan biridir. Ushbu texnologiya yaratilishida avvalo korporativ foydalanuvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, kabelli tarmoqni o'rnini egallashi bashorat qilingandi. Bizga ma'lumki kabelli tarmoqli kompyuter tarmog'ini yaratish uchun bir necha ming kabel tarmog'ini qo'lda o'rnatish hamda maxsus tarmoq topologiyasini o'rnatish talab qilinadi. Wi-Fi radiochastotalarning qisqartirilgan boshqaruv chastotalarida ishlovchi simsiz ma'lumot almashinish standartlashtirilgan texnologiyasi. Odatda Wi-Fi tarmog'i orqali WLAN(Wireless Local Area Network — Simsiz Lokal Tarmoq) tarmoqlar yaratiladi. Ushbu tarmoqda yuqori radioto'lqinlar orqali aloqa tashkil qilinuvchi hamda ma'lumot almashinishini ko'rish mumkin bo'ladi. Bu tizim kabelli tarmoqni kengayishi yoki unga alternativ sifatida bitta ofis, butun bir bino yoki bir maydon territoriyasida ishlatiladi. Wi-Fi texnologiyasi minglab kabel tarmog'ini tushirish kabi mablag'li jarayon uchun mablag'laringizni tejash bilan birga, o'rnatishni oddiyligi esa murakkab texnik o'rnatish jarayonlariga vaqtni iqtisod qilinishini bu tarmoqni boshqa tarmoqlardan ustun qilib qo'yadi. Simsiz tarmoqlar radiochastotalardan foydalanishiga sabab radioto'lqinlar bino yoki umuman ofislardagi devor yoki shunga o'xshagan to'siqlardan ham o'tib ketaveradi va umuman hech narsa unga to'siq bo'la olmaydi(masofadan tashqari albatta!). Simsiz tarmoqlar o'z-o'zidan kabelli tarmoqlardan ishonchliroq hisoblanadi. Ko'pchilik WLAN tarmoqlarini diapazoni yoki qoplash maydoni 160 metrni tashkil qiladi, bu albatta uning yo'lidagi to'siqlarning qanaqaligiga va qanchaligiga bog'liq bo'ladi. Ushbu tarmoqni ishlash tezligi kabelli tarmoq bilan tenglashashi ham mumkin va undan bir necha barobar yuqori ham bo'lishi mumkin. Bu albatta qaysi standartidan foydalanishga ham bo'g'liq bo'ladi.

Hozirgi kunda deyarli barcha turdagi kompyuterlarda tarmoqqa ulanish yohud internetga chiqish imkoniyati mavjud. Keling ana shu hozirgi kunda deyarli barcha foydalanuvchilar foydalana olishi mumkin bo'lgan tarmoqqa ulanish usullarini biroz ko'rib chiqamiz.

1.Dial-Up. Telefon liniyasi orqali kommutatsiyalangan ulanish. Ushbu texnologiya ulanishdagi oddiylik sababli yaratilganidan buyon ishlatilib kelinmoqda. Ikki modem bir-biri bilan telefon liniyasini ishlatgan holda aloqa o'rnatadi. Oddiy holda ulanish birga-bir amalga oshiriladi hamda ma'lumot uzatish uchun barcha mavjud ovoz diapazoni chastotasidan foydalanadi. Lekin ushbu texnologiyaning ko'pgina kamchiliklari mavjud. Masalan: ma'lumot uzatishdagi past tezlik, tashqi ta'sir tufayli yuborilayotgan paketlarning qismi yo'qolish extimoli, ulanishning uzilib qolish extimoli hamda ulanish davrida telefon liniyasining butunlay band bo'lishi.

2.Keng polosali ma'lumot uzatish texnologiyasi xDSL. Ushbu texnologiya statsionar obyektlar uchun juda ham maqbuldir. Mavjud telefon tarmog'idan foydalangan holda bemalol ushbu texnologiya orqali yuqori tezlikka ega bo'lish mumkin, lekin liniyalar mavjud bo'lmasachi? Yangi liniyasini foydalanuvchi manzilgacha olib borish, juda ham qimmatga tushishi aniq. Uning ustiga ushbu texnologiyani har bir yangi foydalanuvchiga o'rnatish uchun ham foydalanuvchi ham uzatuvchi liniyasi tomonida ma'lum o'rnatish va tuzatishlar amalga oshirilishi lozim.

3.Ethernet texnologiyasi. Lokal tarmoq texnologiyasining eng keng tarqalgan turi bo'lib, 10 Mbit/s, 100 Mbit/s (Fast Ethernet), 1 Gbit/s hattoki 10 Gbit/s tezlik bilan ulanib turish imkoniyatiga egadir. Ethernet ning yutug'i tarmoq strukturasi tanlanishidagi qulayligidir. Ammo ushbu texnologiya kamchiligi, bu uning ma'lum masofadagina ishlay olishidir. Agarda vitaya para kabelini oladigan bo'lsak, u holda tarmoq masofasi 100 metrdan oshmasligi aniq. Uzaytirish uchun esa har 100 metrda qurilma qo'yishga to'g'ri keladi yoki optik toladan foydalanish zarur. Lekin qo'shni binolarni bir tarmoqda jamlash uchun bu juda qiyin hamda

qimmatga tushishi mumkin.

4.Wi-Fi texnologiyasi orqali ma'lumot uzatish. Ushbu texnologiya Wi-Fi (802.11a/b/g/n standartida) ishlab, bino ichida 45 metr uzoqlikda, 100 metr ochiq joyda bemaolol katta tezlikda stabil tarmoqqa ulanish imkonini beradi. Lekin katta hududda sifatli tezlikni ta'minlash uchun esa juda ham ko'p Wi-Fi nuqtalari o'rnatilishi lozim bo'ladi. Bu esa texnologiyaga bo'lgan harajatni oshishiga olib keladi. Muammolardan yana biri shuki, abonent, yani foydalanuvchini bir nuqtadan ikkinchi nuqtaga ko'chganida, ma'lumot almashinish hamda ulanishda to'xtovlar vujudga kelishidir.

Yuqorida ko'rib chiqilgan tarmoq texnologiyalari bugungi kunda qo'yilayotgan yuqori o'tkazuvchanlik, ishonchlilik hamda mobillik darajalarini o'zida qizman yohud to'liq aks ettira olgani bilan, narh bo'yicha bugungi operatorlarga to'g'ri kelmaydi. Aynan ushbu muammoni simsiz texnologiyaning yangi avlodi bo'lmish IEEE 802.16 standartli **Wi-MAX (Worldwide Interoperability for Microwave Access)** texnologiyasi hal qilishi mumkin. Wi-MAX texnologiyasini kengaytirish va rivojlantirish maqsadida 1999-yilda Wi-MAX-forumi ochildi va Wi-MAX texnologiyasiga quyidagi talablar qo'yildi:

Wi-MAX texnologiyasi imkoniyatlari - har qanday, shu jumladan zich shahar imoratlari sharoitlarida ishlashga, aloqa yuqori sifati va malumotlar uzatish katta tezligini ta'minlashga imkon beradi. Wi-MAX texnologiyasidan simsiz ulanish nuqtalarini tashkil qilib, kompaniyalar bo'limlari o'rtasida tarmoqni tashkil qilib va ilgari ananaviy texnologiyalar sababli imkoni bo'lmagan boshqa masalalarni hal etib "oxirgi nuqta" keng polosali ulanishlarni yaratish uchun foydalanish mumkin.

Wi-MAX texnologiyasi yuqori tezliklarda Internetga ulanishni, Wi-Fi tarmoqlariga qaraganda keng zonalarini qoplash va ishonchlilikni ta'minlashga imkon beradi. Wi-MAX texnologiyasi -bu butun shahar hududida tashkil qilinadigan keng polosali simsiz ulanish tarmog'i, resiverdan baza stantsiyasigacha masofa esa kilometrlar bilan o'lchanadi. Wi-MAX qayd etilgan, mobil va harakatdagi ulanish senariylarini ta'minlaydi. Aloqa bilan ta'minlash masofasi-60 km, ulanish tezligi —

60 Mbit/s gacha. **Wi-MAX texnologiyasi ishlash prinsiplari:** Wi-MAX sistemasi ikki asosiy qismdan iborat. Wi-MAX baza stansiyasi (yuqori qavatli binolar yohud maxsus ustinga o'rnatilishi mumkin).

Wi-MAX qabul qilgich (qabul qilgichli antenna, PC card yoki tashqi kartalar form faktori asosida). Baza stansiyasi va qabul qiluvchi abonent antennasi bog'lanishi uchun o'ta yuqori chastota diapazonidan (O'YuCh) foydalaniladi. 2-11 GHz. Bu bog'lanish agar ideal darajada bo'lsa, unda ma'lumot uzatish tezligi 20 Mbit/s gacha bo'ladi. Bu bog'lanish abonent va server orasida to'g'ridan-to'g'ri ko'rinish talab etmaydi. Shuni yodda tutish lozimki, Wi-MAX texnologiyasi nafaqat «oxirgi nuqta» («so'nggi mil»), balki regional tarmoqlar (ofis hamda rayonlar)ni bir biri bilan bog'lashda bemalol qo'llash mumkin. Qo'shni baza stansiyalari bilan O'YCh (o'ta yuqori chastota 10-66 GHz) to'g'ridan-to'g'ri radioaloqa rejimida doimiy bog'lanish o'rnatiladi. Bunday bog'lanishlar 120 Mb/s tezlikda ma'lumot almashish imkonini beradi. Albatta baza stansiyalarining to'g'ridan to'g'ri ko'rish orqaligina bir biri bilan ma'lumot almashinishi bu Wi-MAX ning minus tomoni. Lekin yuqori qavatli binolarda joy olgan baza stansiyalariga nima ham yuqorida bir-biri bilan bog'lanishga to'siq bo'la olmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yusupbekov N.R "Texnologik jarayonlarni avtomatlashtirish" Oliy o'quv yurtlari uchun –T.: Fan va texnologiya, 2019y.
2. Qosimov S.S "Axborot texnologiyalari" texnik oliy o'quv yurtlari uchun uslubiy qo'lanma. Toshkent.: "Aloqachi" 2006y
3. www.ziyonet.uz , www.kutubxona.uz
4. google.co.uz, www.tuit.uz

TABLE OF CONTENTS

Sr. No.	Paper/ Author
1	
	INGLIZ TILIDA GAP BO‘LAKLARINING AKTUALLASHUVIDA TROPLARNING ISHLATILISHI Po‘latova O‘g‘ilxon Abduxaliqovna Page No.: 3-6
2	
	PEDAGOGICAL COMMUNICATION AND ITS IMPORTANCE IN HIGHER EDUCATION Ziyodullayeva Nafosat Tulkin qizi Page No.: 7-9
3	
	BOSHLANG‘ICH SINFLARDA XORIJIY TILLARNI O‘QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR Normatova Mavlyuda Mansurovna Page No.: 10-13
4	
	ТЕХНОГЕННЫЕ ОТХОДЫ - НОВЫЙ ИСТОЧНИК СЫРЬЯ ЦВЕТНЫХ, БЛАГОРОДНЫХ, РЕДКИХ И ТОКСИЧНЫХ МЕТАЛЛОВ Хакимов К.Ж., Соатов Б.Ш. Page No.: 14-18
5	
	ПРЕИМУЩЕСТВА И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЕ Ш.Х.Шокиров, Ш.Т.Турамурадов Page No.: 19-23
6	
	МАҚСУД ШАЙХЗОДА – МАНГУЛИККА ДАХЛДОР МУТАФАККИР Розиков Далер Дониёр ўғли, Исломов Акбар Садуллоевич Page No.: 24-27

7

**HAR QANDAY RUHIY YOKI JISMONIY NUQSONDA HAM
TARAQQIYOT DAVOM ETADI**

Abdullayeva Halimaxon Botirali qizi

Page No.: 28-33

8

**INGLIZ TILIDA GAPNING KOMMUNIKATIV MARKAZI - REMANI
IFODALASHDA KLEFT QURILMALARNING ISHLATILISHI**

Po‘latova O‘g‘ilxon Abduxaliqovna

Page No.: 34-38

9

“САРОБ” РОМАНИ УСТИДАГИ ИЛК БАҲСЛАР ХУСУСИДА

Худойкулова Марҳабо Аҳадовна

Page No.: 39-41

10

ASSESSMENT OF FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES

Abdurazzokov Shokhzod Otabekovich,

Jabborov Olchinbek Nuriddinovich

Page No.: 42-46

11

**IKKINCHI YO‘LLAR VA MURAKKAB TABIIY SHAROITLARDA:
KO‘CHMA QUM TARQALGAN HUDUDLARDA, TOG‘LI SHAROITDA VA
O‘ZLASHTIRILGAN YERLARDA YER POLOTNOSI QURILISHINI
TASHKILLASHTIRISH**

Islomov Akbar Sadulloyevich,

Rozikov Daler Doniyor o‘g‘li

Page No.: 47-50

12

YANGI O‘ZBEKISTON YOSHLARI

Hakimova Yoqutxon To‘laganovna,

Rozikov Daler Doniyor o‘g‘li,

Page No.: 51-53

13

**SANOAT KORXONALARIDA TASHQARIGAN UZATILAYOTGAN HAVO
OQIMLARIDAN FOYDALI KOMPONENTLARNI OLIB QOLISH**

Bektoshev Oybek Qosimjon o‘g‘li,

Bektosheva Shoxsanam Axrorjon qizi

Page No.: 54-57

14

O'SMIRLAR KIYIMLARI ASSORTIMENTINI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR

Abulova Parvina Ulug'bekovna

Page No.: 58-63

15

ИНГИЧКА ТОЛАЛИ ҒЎЗА НАВЛАРИНИ ПАРВАРИШЛАШДА ҚАНДАЛАЛАР ЗАРАРИГА АГРОТЕХНИК ТАДБИРЛАРНИНГ ТАЪСИРИ

Бобоева Нодира Тўхтамишовна,
Негматова Сурайё Тешаевна

Page No.: 64-69

16

ОЛИЙ ТАЪЛИМНИНГ РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТГА ТАЙЁРЛИГИНИ БАҲОЛАШ

Б.Қўчқоров

Page No.: 70-76

17

МУҲАНДИСЛИК КОММУНИКАЦИЯ ТИЗИМЛАРИНИ ЛОЙИХАЛАШ ВА ҚУРИШДАГИ МУАММОЛАР

Сапаров.Ш.Ш., Рўзиқулов.Р.Э.

Page No.: 77-80

18

ПЕРЕВОД КАК ВЫРАЖЕННАЯ РЕАЛЬНОСТЬ СОЗНАНИЯ

Рузиева Махфуза Хикматовна

Page No.: 81-85

19

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ТУРИЗМ СОХАСИИИ РИВОЖЛАНТИРИШДА, ТАЛАБНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ХОЛАТИ ВА МУАММОЛАРИ

Исмаилова Маъмура Элдоровна

Page No.: 86-91

20

WI-MAX TECHNOLOGIYASINING GLOBAL TARMOQQA CHIQUISH EVOLYUTSIYASI

Akhmadaliyev Anvarbek Alijon o'g'li, Ergasheva Laylo Ruslan qizi

Page No.: 92-97